

İctimai Sektor üçün 23 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı
"Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Köçürmələr)"

İctimai Sektor üçün 23 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı
Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Köçürmələr)

Mündəricat

	Maddə
Standartın məqsədi və tətbiq sahəsi	1-6
Əsas anlayışlar	7-28
Qeyri-Birja əməliyyatları	8-11
Gəlir	12-13
Şərtlər	14-16
Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərt	17-18
Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudiyyətlər	19
Mahiyyətin formadan üstünlüyü	20-25
Vergilər	26-28
Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə resursların ilkin daxilolmalarının təhlili	
29	
Aktivlərin tanınması	30-43
Aktiv üzərində nəzarət	32-33
Ötən dövrün hadisələri	34
Resursların daxil olması mümkünlüyü	35
Şərti aktivlər	36
Mülkiyyətçilər tərəfindən ayrılımlar	37-38
Əməliyyatın kommersiya və qeyri-kommersiya komponentləri	
39-41	
İlkin tanınma zamanı aktivlərin qiymətləndirilməsi	42-43
Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması	44-47
Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlərin qiymətləndirilməsi	48-49
Öhdəlik kimi tanınan cari məsuliyyətlər	50-58
Cari öhdəliklər	51-54
Köçürülmüş aktivlər üzrə şərtlər	55-56
İlkin tanınma zamanı öhdəliklərin qiymətləndirilməsi	57-58
Vergilər	59-75
Vergi tutulan hadisə	65
Avans vergi daxilolmaları	66
Vergitutma əməliyyatları üzrə yaranan aktivlərin qiymətləndirilməsi	67-70
Vergi sistemi və vergi məsrəfləri vasitəsilə ödənilən xərclər	71-75
Köçürmələr (Transferlər)	76-105B
Köçürülmüş aktivlərin qiymətləndirilməsi	83
Borcların bağışlanması və öhdəliyin qəbul edilməsi	84-87
Cərimələr	88
Miras	90-92
Hədiyyə və ianələr, o cümlədən, natural məhsullar	93-98
Natural xidmətlər	98-103
Şifahi Öhdəliklər	104
Avans köçürmə daxilolmaları	105

Güzəştli kreditlər	105A-105B
Məlumatın açıqlanması	106-115
Keçidmüddəaları	116-123
Qüvvəyə minmə tarixi	124-125
İzahlar və şərhlər	
Tətbiq üzrə göstəriş	

Standartın məqsədi və tətbiq sahəsi

1. Bu Standartın məqsədi təşkilatların birləşməsi ilə nəticələnən qeyri-kommersiya əməliyyatları istisna olmaqla, digər qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlər ilə bağlı maliyyə hesabatlarına dair tələbləri təsvir etməkdir. Bu Standart qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlərin tanınması və qiymətləndirilməsi, eləcə də mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmaların müəyyən edilməsi zamanı nəzərdən keçirilməli olan məsələləri əhatə edir.

2. Maliyyə hesabatlarını mühasibat uçotunun hesablama metodu əsasında hazırlayan və təqdim edən təşkilat bu Standartı qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan gəlirin uçotunda tətbiq etməlidir. Bu Standart qeyri-kommersiya əməliyyatı olan müəssisə birləşməsinə tətbiq edilmir.

3. Bu Standart Dövlət Müəssisələrindən başqa, bütün İctimai Sektor təşkilatlarına tətbiq edilir.

4. Dövlət Sektoru Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurası tərəfindən hazırlanmış Dövlət Sektoru Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına Giriş hissəsində izah edilir ki, DM (Dövlət Müəssisələri) Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurasının (MUBSS) nəşr etdiyi Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartlarını tətbiq edir. DM İctimai Sektor üçün 1N^{li} Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında ("Maliyyə Hesabatlarının təqdim edilməsi") müəyyən edilir.

5. Bu Standart qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlərə müraciət edir. Birja əməliyyatları üzrə yaranan gəlirə İctimai Sektor üçün 9N^{li} Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında ("Birja Əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlər") müraciət olunur. İctimai Sektor təşkilatı tərəfindən qəbul edilən gəlir həm kommersiya, həm də qeyri-kommersiya əməliyyatlarından yaranan zaman, hökumətlərin və digər İctimai Sektor təşkilatlarının gəlirlərinin əksəriyyəti bir qayda olaraq aşağıdakı qeyri-kommersiya əməliyyatlarından əmələ gəlir:

(a) Vergilər; və

(b) Köçürmələr (nağd və ya qeyri-nağd), o cümlədən qrantlar, borcun bağışlanması, cərimələr, miras, hədiyyə, ianə, natural mal və xidmətlər və alınmış güzəştli kreditlərin bazardan kənar hissəsi.

6. Hökumətlər bir neçə İctimai Sektor təşkilatını birləşdirməklə və digər təşkilatları iki və ya daha çox ayrı təşkilatara bölməklə dövlət sektorunu tanıya bilər. Müəssisə birləşməsi iki və ya daha çox hesabat verən təşkilatların bir hesabat verən təşkilat formalaşdırmaq üçün birləşməsi zamanı baş verir. Bu yenidən strukturlaşdırılmaya bir qayda olaraq bir təşkilatın digərini alması daxil deyildir, lakin yeni və ya mövcud olan bir təşkilatın digər təşkilatın bütün aktivlərini və öhdəliklərini alması ilə nəticələnə bilər. Dövlət Sektoru Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurasında müəssisələrin birləşməsi məsələsinə baxılmamışdır və nəticədə bu Standartın tətbiqi sahəsinə daxil

edilməmişdir. Bu səbəbdən, bu Standart qeyri-kommersiya əməliyyatı olan müəssisə birləşməsinin gəlir mənbəyi olub-olmayacağını müəyyən etmir.

Əsas anlayışlar

7. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Köçürülmüş aktivlərlə bağlı şərait ilə şərtləri özündə əks etdirir ki, bu zaman aktivdə təcəssüm olunan gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının alıcı (indossat) tərəfindən mənimsənilməsi tələb olunur və ya gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı satıcıya (indossant) qaytarılmalıdır.

Aktiv üzərində nəzarət təşkilatın aktivdən istifadə edə və ya onun məqsədlərinə uyğun olaraq digər üsulla faydalana bildiyi və başqalarının həmin aktivdən kənarlaşdırılmasını və ya onun istifadəsinə çıxışı digər üsulla tənzimləyə bildiyi zaman yaranır.

Vergi sistemi vasitəsilə ödənilən xərclər vergiləri ödəyib-ödəməməyindən asılı olmayaraq benefisiarların istifadəsinə çıxışı mövcud olan məbləğlərdir.

Cərimələr məhkəmə və ya digər hüquq mühafizə orqanları tərəfindən müəyyən edildiyi kimi, qanun və qaydaların şərtlərinin pozulması nəticəsində dövlət sektorunu təmsil edən təşkilatlar tərəfindən alınmış və ya alın bilən iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialıdır.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudlaşdırıcı şərtlər köçürülmüş aktivin istifadə edilə bildiyi məqsədləri məhdudlaşdırır və ya genişləndirən şərtlərdir, lakin müəyyən edilmiş qaydada proses həyata keçirilmədiyi təqdirdə bu şərtlər gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının satıcıya (indossant) qaytarılmasının tələb olunduğunu şərtləndirmir.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərtlər qanun və ya qaydalarda və ya mütləq şərtlə razılaşmalarda xarici müəssisələr tərəfindən hesabat verən müəssisəyə köçürülmüş aktivin istifadəsi ilə bağlı üzərinə öhdəlik götürülməsini tələb edən şərtlərdir.

Vergi xərcləri digərlərinin istifadə imkanını olmadığı halda bəzi vergi ödəyicilərini imtiyazla təmin edən vergi qanununun (məəcəlləsinin) güzəştli müddəalarıdır.

Vergi tutulan hadisə dövlət, qanunverici və ya digər səlahiyyətli orqanın vergi qoyma predmeti üzrə müəyyənləşdirdiyi hadisədir.

Vergilər qanun və qaydalara uyğun olaraq, dövlət üçün gəlir təmin etmək məqsədilə yaradılmış dövlət sektorunda fəaliyyət göstərən təşkilatlara məcburi ödənilmiş və ya ödənilməli olan iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialıdır. Vergilər qanunun müddəalarının pozulması ilə bağlı üzərinə öhdəlik götürülməsini tələb edən cərimələr və ya digər cəzaları əhatə etmir.

Köçürmələr (Transferlər) vergilərdən fərqli olaraq, qeyri-kommersiya əməliyyatlarından yaranan gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının daxil olmalarıdır.

Digər İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən terminlər bu Standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Təsbit Edilmiş Terminlər Lüğətində verilmişdir.

Qeyri-kommersiya əməliyyatları

8. Bəzi əməliyyatlarda, bərabər dəyərli mübadilələrin mövcud olduğu aydındır. Bunlar mübadilə əməliyyatlarıdır və bunlara digər İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında müraciət olunur.

9. Digər əməliyyatlarda, təşkilat resurslar almalıdır və əvəzində heç bir və ya nominal dəyər ödəməməlidir. Bunlar qeyri-kommersiya əməliyyatlarıdır və bu Standartda əhatə olunur. Məsələn, vergi ödəyiciləri vergi ödəyir çünki, vergi qanunu həmin vergilərin ödənməsini tələb edir. Baxmayaraq ki, vergi qoyan hökumət vergi ödəyicilərini ictimai xidmətlərin müxtəlifliyi ilə təmin etməlidir, vergilərin ödənməsi məsələsində bu qaydaya riayət edilmir.

10. Təşkilat aldığı resursların müqabilində müəyyən qədər vəsait ödədikdə, lakin həmin vəsait alınan resursların ədalətli dəyərində təqribən bərabər olmadıqda qeyri-kommersiya əməliyyatlarının növbəti qrupu meydana gəlir. Belə hallarda təşkilat kommersiya və qeyri-kommersiya əməliyyatlarının vəhdətinin mövcud olub-olmamasını və əməliyyatın ayrıca tanınan hər bir komponentini müəyyən edir. Məsələn, təşkilat çoxtərəfli inkişaf agentliyindən 6 mln Şerti Pul Vahidi (ŞPV) qəbul edib. Razılaşmanın şərtinə görə, təşkilat maliyyələşmənin eyni kreditin faizinin bazar kursu 11% olduğu halda, 5%-lə 10 il müddətinə 5 mln ŞPV qaytarmalıdır. Təşkilat faktiki olaraq 1 mln ŞPV qrant alıb (qəbul edilmiş 6 mln ŞPV, çıxılışın ödənilməli 5 mln ŞPV) və oxşar kredit faizinin bazar kursundan 6% aşağı faiz cəlb edən 5 mln ŞPV-lik güzəştli kredit müqaviləsi imzalayıb. Qəbul edilmiş 1 mln ŞPV qrant, həmçinin razılaşma əsasında faiz ödənişlərinin bazardan kənar hissəsi (payı) qeyri-kommersiya əməliyyatlarıdır. Kreditin dövrü ərzində müqavilə üzrə kapital və faiz ödənişləri mübadilə əməliyyatıdır.

11. Həmçinin kommersiya və ya qeyri-kommersiya əməliyyatı olduğu aydın olmayan əlavə əməliyyatlar da var. Belə hallarda əməliyyatın mahiyyətinin təhlili onun kommersiya və ya qeyri-kommersiya əməliyyatı olduğunu müəyyən edir. Məsələn, malların satışı əsas etibarilə kommersiya əməliyyatı kimi təsnifləşdirilir. Lakin əgər əməliyyat güzəştli qiymətlərlə aparılırsa, yəni qiymət satılan malın ədalətli dəyərində təxminən bərabər deyilsə, həmin əməliyyat qeyri-kommersiya əməliyyatı anlayışına daxil edilir. Əməliyyatın mahiyyətinin kommersiya və ya qeyri-kommersiya əməliyyatına aid olduğunu müəyyənləşdirərkən peşəkar təhlil həyata keçirilir. Bundan əlavə, təşkilatlar müxtəlif səbəblər üzrə ticarət endirimi, kəmiyyət endirimi və ya aktivlərin təsbit edilmiş qiymətindəki azalmalarda ifadə olunan digər güzəştlər əldə edə bilirlər. Qiymətdə olan bu endirimlər əməliyyatın qeyri-kommersiya əməliyyatı olduğu anlamına gəlmir.

12. Gəlir mülkiyyətçilər tərəfindən ayrılmalar ilə əlaqədar artımı deyil, xalis aktivlər/kapitalda artımı təmsil edən hesabat verən təşkilat tərəfindən qəbul edilmiş və ya edilməli olan iqtisadi səmərə və xidmət potensialının ümumi daxilolmalarını əhatə edir. Hökumət və ya digər hökumət təşkilatı, yaxud digər üçüncü tərəfin agenti adından yığılmış məbləğlər agentin xalis aktivində və gəlirində artım yaratmayacaq. Çünki agent təşkilat yığılmış aktivlərdən öz məqsədləri üçün istifadə edə bilmir, yaxud mənfəət götürə bilmir.

13. Təşkilat qeyri-kommersiya əməliyyatlarından yaranan gəlirlə bağlı xərcə düşürsə, gəlir gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialın ümumi daxilolmasıdır və resursun hər hansı xaric olması əməliyyat xərci kimi tanınır. Məsələn, əgər hesabat verən təşkilatdan digər təşkilatdan tikili obyektinin özünə köçürülməsi ilə əlaqədar çatdırılma və quraşdırılma xərcləri tələb olunursa, həmin xərclər tikili obyektinin köçürülməsindən yaranan gəlirdən ayrı tanınır. Çatdırılma və quraşdırılma xərcləri İctimai Sektor üçün 17N^o-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına ("Torpaq, Tikili və Avadanlıq") uyğun olaraq aktiv kimi tanınmış məbləğə daxil edilir.

Şərtlənmə

14. Aktivlər, onların xüsusi yolla istifadə olunması nəzərdə tutulmaqla və/və ya ehtimalla köçürülə bilər və buna görə də qəbul edən təşkilat buna müvafiq fəaliyyət göstərməlidir. Qanun, nizamnamə və ya xarici tərəflərlə məcburi razılıq, qəbul edən tərəfindən köçürülmüş aktivlərin istifadəsi üzrə şərt qoyursa, belə şərtlər bu Standartda müəyyən olunmuş şərtlənmədir. Bu Standartda müəyyən edildiyi kimi, şərtlənmənin əsas xüsusiyyəti odur ki, təşkilat birbaşa yaxud nəzarət etdiyi təşkilat vasitəsilə özünə şərt qoya bilməz.

15. Köçürülmüş aktivlə bağlı şərtlənmə şərt və ya məhdudiyətləri nəzərdə tuta bilər. Şərait və məhdudiyətlər təşkilatdan ilkin tanınmada xüsusi məqsəd üçün aktivdə təcəssüm olunan gələcəkdə iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialını istifadə etmək və ya sərf etmək tələb edirsə, həmin şəraitin pozulması nəticəsində yalnız şərait həmin gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını indossanta qaytarmağı tələb edir (qaytarma öhdəliyi)

16. Şərtlənmə hüquqi və ya inzibati proseslər vasitəsilə tənzimlənməlidir. Əgər qanun və ya nizamnamədə yaxud digər məcburi razılışmalarda nəzərdə tutulan şərtlənmənin həyata keçirilməsi mümkün deyildirsə, onlar bu Standartda müəyyən edilən Şərtlənmə anlayışına cavab vermir. Konstruktiv öhdəliklər şərtlər üzrə yaranmır. İctimai Sektor üçün 19 N^o-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı ("Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, Şərti Öhdəliklər və Şərti Aktivlər") konstruktiv öhdəliklərin tanınmasını və qiymətləndirilməsini tələb edir.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərtlər

17. Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərt (bundan sonra, şərt) təşkilatdan, müəyyən edilən qaydada, aktivlərin gələcək iqtisadi səmərəsini və ya xidmət potensialını istehlak etməyi və ya şəraitin pozulması təqdirdə gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını indossanta (köçürmə edən tərəfə) qaytarmağı tələb edir. Bu baxımdan, indossat (qəbul edən tərəf) şərtin şamil edildiyi aktiv üzrə nəzarət hüququ əldə edən zaman gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını üçüncü tərəflərə köçürmək üzrə cari öhdəliyə malik olur. Bu ona görədir ki, təşkilat resursların xaric olunmasından yayına bilmir, belə ki, ondan xüsusi mal və xidmətlərin üçüncü tərəfə çatdırılması zamanı köçürülmüş aktivlərdə təcəssüm olunan gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialını istehlak etmək və ya bundan əlavə, gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını köçürmə edənə qaytarmaq tələb olunur. Bu səbəbdən, qəbul edən ilkin olaraq şərtin şamil edildiyi aktivi tanıyan andan üzərinə öhdəlik götürülmüş olur.

18. İnzibati təminat kimi, köçürülən aktiv yaxud digər gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı, digər məqsədlər üçün köçürüləcək başqa aktivlərdən qaytarılmalı olan məbləğ çıxılmaqla effektiv şəkildə geri qaytarıla bilər. Bununla belə, hesabat verən təşkilat özünün maliyyə hesabatlarında ümumi məbləği tanımalıdır, yəni təşkilat pozulmuş şərtlərə görə aktivin qaytarılması üçün aktivlərdə və öhdəliklərdə azalmanı tanımalıdır və yeni köçürülmə üçün aktivlərin, öhdəliklərin və ya gəlirin tanınmasını əks etdirməlidir.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudiyyətlər

19. Köçürülmüş aktivlər üzrə məhdudiyyətlər (bundan sonra, məhdudiyyətlər) aktivin müəyyən olunan qaydada təmin edilmədiyi təqdirdə köçürülmüş aktivlərin və ya digər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının köçürməni edən tərəfə geri qaytarılmasını tələb etmir. Məhdudiyyətlərin qəbul edən tərəfdən pozulması zamanı, köçürmə edən və ya digər tərəfin qəbul edən tərəfə qarşı cərimə qoymaq seçimi ola bilər, məsələn, işi məhkəməyə vermək və yaxud hökumət nazirliyindən yaxud digər orqandan sərəncam kimi inzibati proses vasitəsilə. Belə tədbirlər təşkilatın məhdudiyyətə riayət etməsinə istiqamətləndirilməsi yaxud məhkəmədən, digər tribunaldan yayınma halına görə mülki və ya cinayət cərimələri ilə üzləşməsi ilə nəticələnə bilər. Belə cərimələr aktivi əldə etmək nəticəsində deyil, məhdudiyyətləri pozmaq nəticəsində yaranır.

Mahiyyətin formadan üstünlüyü

20. Şərtlənmənin şərt və ya məhdudiyyət olduğunu müəyyən edən zaman şərtlənmə üzrə irəli sürülən müddələrin sadəcə olaraq formasını deyil, məzmununun mahiyyətini də nəzərdən keçirmək lazımdır. Adi spesifikasiya, öz özlüyündə təşkilat aktivə nəzarət əldə edən zaman öhdəliyə səbəb olmaq üçün kifayət deyil, məsələn, köçürülmüş aktivin üçüncü tərəfin mal və xidmətlə təmin edilməsində sərf olunması və ya indossanta qaytarılması tələb olunduqda.

21. Şərtlənmənin şərait və ya məhdudiyət olduğunu müəyyən edən zaman, təşkilat aktivin və ya digər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının qaytarılması tələbinin həyata keçirilə bilən olub olmamasını və indossant tərəfindən buna nəzarət ediləcəyini nəzərdən keçirir. Əgər indossant aktivin və ya digər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının qaytarılması tələbinə riayət olunmasını həyata keçirə bilməyibsə, şərtlənmə şərtin anlayışına cavab vermir və məhdudiyət hesab edilir. Əgər indossantla keçmiş təcrübə, pozulma baş verən zaman indossantın aktivin və ya digər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının qaytarılmasına riayət olunması tələbinin heç vaxt həyata keçirmədiyini göstərsə, qəbul edən tərəf belə nəticəyə gələ bilər ki, şərtlənmə mahiyyətə şərt olmayıb, sadəcə formal xarakter daşıyır və buna görə də məhdudiyətdir. Əgər təşkilatın indossantla təcrübəsi və ya əvvəllər indossantın aktivlərin, gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialını qaytarmağı həyata keçirib-keçirməməyi qərara almağa işarə verən şərtlərin pozulması yoxdursa, və bunun əksinə onun heç bir sübutu yoxdursa, o indossantın şərtləri yerinə yetirməyini təxmin edə bilər və buna görə də şərt, şərt anlayışına cavab verir.

22. Şərt anlayışı qəbul edən təşkilatın üzərinə icra öhdəliyi qoyur – yəni qəbul edən təşkilatdan müəyyən edildiyi kimi köçürülmüş aktivlərlə əlaqədar olan gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını istehlak etmək yaxud aktivləri və ya digər gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını indossanta qaytarmaq tələb olunur. Şərt anlayışını təmin etmək üçün, icra öhdəliyi yalnız formal xarakter daşımamalı, mahiyyətə öhdəlik tələbinə cavab verməli və şərtin məntiqi nəticəsi kimi tələb olunur. Təşkilatdan fəaliyyət göstərməkdən başqa alternativ olmayan işi icra etmək tələb edən köçürülmə razılaşmasında olan şərt, təşkilatın şərtin mahiyyət etibarilə nə şərt, nə də məhdudiyət olmadığı qənaətinə gəlməsinə gətirib çıxara bilər. Çünki belə hallarda köçürülmə şərtləri öz-özlüyündə qəbul edən təşkilat üzərinə icra öhdəliyi qoymur.

23. Öhdəlik kimi tanınmanın meyarlarını təmin etmək üçün, resurs xaric olmalarının mümkün ola bilməsi və şərtə rəğmən fəaliyyətin tələb olunması və qiymətləndirilə bilməsi vacibdir. Bu səbəbdən şərt amili təmin edilməli olan mal və xidmətlərin xarakteri və kəmiyyəti və yaxud lazım gəldiyi təqdirdə əldə ediləcək aktivin xarakteri və əgər müvafiqdirsə, fəaliyyətin baş verdiyi dövr kimi məsələləri müəyyən etməlidir. Bundan əlavə, fəaliyyətin gedişi indossant tərəfindən və yaxud onun adından daimi əsas üzrə yoxlanmalıdır. Bu o zaman baş verir ki, əgər təşkilat şərtin tələblərini hissə-hissə yerinə yetirirsə, aktivin ekvivalent dəyərinin mütənasib qaytarılması nəzərdə tutulur və əgər keçmişdə icra fəaliyyəti üzrə əhəmiyyətli müvəffəqiyyətsizlik baş veribsə, geri qaytarma öhdəliyi həyata keçirilmiş olsun.

24. Bəzi hallarda müəyyən edilmiş gələcək hadisə baş verməzsə, aktiv indossanta qaytarılmaq şərti ilə köçürülə bilər. Bu o zaman baş verə bilər ki, məsələn, milli hökumət əyalət dövlət təşkilatını, bərabər payı qaytarmaq şərti ilə vəsaitlə təmin edir. Belə hallarda şərtin gözlənilən pozulması vaxtına qədər geri qaytarma öhdəliyi yaranmır və öhdəlik tanınma meyarları müəyyən olunana qədər tanınmır.

25. Bununla belə, qəbul edən tərəf bu köçürülmələrin avans daxilolmalar şəklində olub-olmadığını nəzərdən keçirməlidir. Bu Standartda, avans daxilolmalar vergi tutulan hadisədən öncə və ya köçürmə razılığı məcburi olana qədər əldə edilmiş resurslara istinad edir. Avans daxilolmalar aktiv və cari öhdəliyə səbəb olur, çünki köçürülmə müqaviləsi hələ icbari xarakter almamışdır. Bu köçürmələr mübadilə əməliyyatı şəklində olduqda, onlara İctimai Sektor üçün 9 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq baxılacaq.

Vergilər

26. Vergilər bir çox hökumətlər və dövlət sektoru təşkilatları üçün gəlirin əsas mənbəyidir. 7 nömrəli maddəyə əsasən Vergilər hökuməti, cərimələr və qanun və ya nizamnamə pozulmaları üzrə təyin olunan digər cərimələr istisna olmaqla, hökuməti qanun və nizamnamə çərçivəsində gəlirlərlə təmin etmək üçün dövlət sektoru təşkilatlarına məcburi ödənilmiş və ödənilə bilən iqtisadi səmərə kimi müəyyən olunub. İanələr və üzvlük haqlarının ödənilməsi kimi dövlətə və ya dövlət sektoruna məxsus təşkilatlara edilən qeyri-icbari transferlər qeyri-kommersiya əməliyyatlarının nəticəsi ola bilsələr belə, vergi hesab edilmir. Hökumət suveren hüquqlarından istifadə etməklə qanunvericilik çərçivəsində vergi ödəyiciləri kimi tanınan fiziki və digər şəxslərə vergi qoyur.

27. Vergi qanunları və nizamnamələri qanunvericilikdən qanunvericiliyə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişə bilər, lakin onların bir neçə ümumi xüsusiyyəti var. Vergi qanunları və nizamnamələri: (a) vergiləri toplamaq üçün dövlət hüquqlarının əsasını qurur, (b) verginin hesablandığı əsası müəyyənləşdirir, və (c) vergiləri tənzimləmək üçün prosedurlar hazırlayır, yəni vergi borclarını və alınmış ödənişləri hesablamaq və ödənişlərin ünvana çatdırılmasını təmin etmək üçün olan prosedurlar. Vergi qanunları və nizamnamələri tez-tez vergi ödəyicilərindən xüsusi vergiləri idarə edən dövlət agentliyinə dövrü bəyanat təqdim etmələri tələb edir. Ümumilikdə, vergi ödəyicisi vergi ilə əlaqədar fəaliyyətin səviyyəsinin sübutunu və detallarını və hökumət tərəfindən hesablanan vergi borclarının məbləğini təqdim edir. Vergilərin qəbulu geniş şəkildə dəyişir, lakin normal olaraq hökumətin ödənişləri məhkəməyə müraciət etmədən müntəzəm əsas üzrə qəbul etməsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulur. Vergi qanunları adətən sərt şəkildə həyata keçirilir və qanunu pozan fiziki şəxs və təşkilatlara tez-tez sərt cərimələr təyin edir.

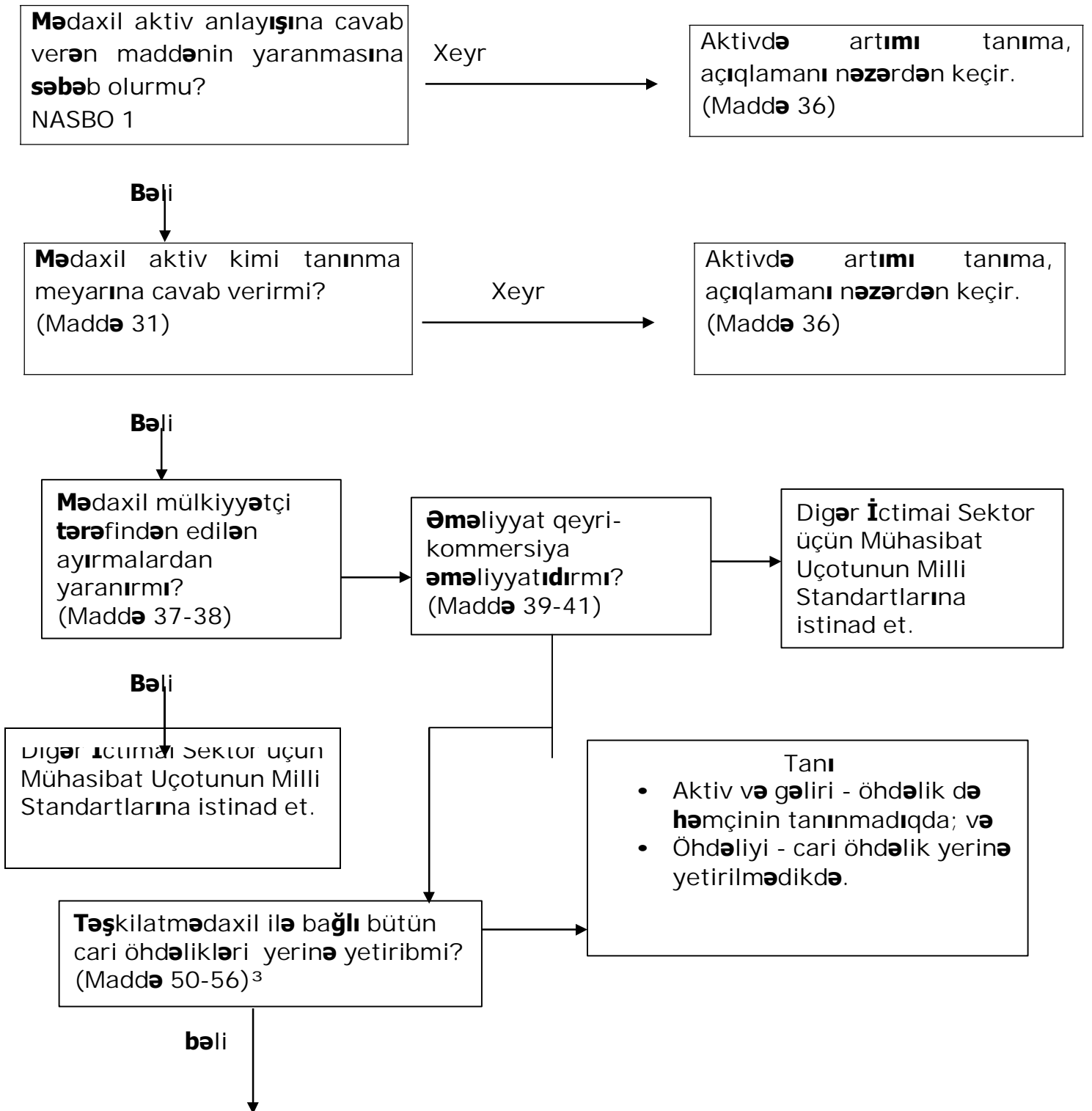
28. Vergi tutulan hadisədən öncə qəbul edilmiş məbləğ olan avans daxilolmalar həmçinin vergilərlə əlaqədar da yarana bilər.

Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə resursların ilkin daxilolmalarının təhlili

29. Təşkilat, aktiv anlayışına cavab verən resurslara nəzarət əldə etdiyi və meyarın tanınmasını müəyyənləşdirdiyi zaman qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan aktivləri tanımalıdır. Kreditorun öhdəliyi bağışladığı kimi müəyyən hallarda, əvvəl tanınmış öhdəliyin balans dəyərində azalma yarana bilər. Belə hallarda təşkilat aktivi tanımaq əvəzinə, öhdəliyin balans dəyərini azaldır. Bəzi hallarda aktiv üzərində nəzarəti əldə etmək özü təşkilatın öhdəlik kimi tanımalı olduğu məsuliyyət yarada bilər.

Mülkiyyətçilər tərəfindən edilən ayırmalar gəlirlərin artması ilə nəticələnmişdir, buna görə hər bir əməliyyat növü təhlil edilir və mülkiyyətçilərin etdiyi istənilən ayırmalar ayrıca uçota alınır. Bu Standartda müəyyən olunmuş yanaşmaya uyğun olaraq, təşkilatlar, ümumi məqsədli maliyyə hesabatlarının hansı elementlərinin əməliyyatın nəticəsi kimi tanınmasını müəyyən etmək üçün qeyri-kommersiya əməliyyatlarını təhlil etməlidir. Aşağıdakı səhifədə proses qrafiki gəlirin yaranıb-yaranmadığını müəyyənləşdirmək üçün resurs daxilolmaları olan zaman təşkilatın üzərinə götürdüyü analitik prosesi aydınlaşdır. Bu Standart sxem strukturunu izləyir. Əməliyyatların uçotuna dair tələblər Standartın 30-115-ci maddələrində göstərilmişdir.

Resursların ilkin daxilolmalarının təhlilinin əyani təsviri

Aktivi tanı və gəliri tanı

(Maddə 44)

1. Bu blok-sxem hazırkı Standartı əvəz etmir və yalnız əyani izahat xarakteri daşımaqla Standartın aydın başa düşülməsinə xidmət edir.
2. Kreditor tərəfindən öhdəliyin bağışlaması kimi müəyyən hallarda, əvvəl tanınmış öhdəliyin balans dəyərində azalma yarana bilər. Belə hallarda təşkilat aktivi tanımaq əvəzinə, öhdəliyin balans dəyərini azaldır.
3. Təşkilatın bütün cari öhdəlikləri yerinə yetirib-yetirməməsini müəyyənləşdirən zaman köçürülmüş aktivlər üzrə şərtlər anlayışının tətbiqi və öhdəliyin tanınması üzrə meyar nəzərə alınır.

Aktivin tanınması

30. Aktivlər keçmiş hadisələr nəticəsində və gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialının təşkilat axını gözlənilən andan təşkilat tərəfindən nəzarət edilən resurs kimi İctimai Sektor üçün 1 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında müəyyən edilir.

31. Natural formada olan xidmətlər istisna olmaqla, qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə aktiv anlayışına uyğun gələn resursların daxil olması, yalnız və yalnız, aşağıdakı şərtlər çərçivəsində aktiv kimi tanınmalıdır:

- (a) Aktiv ilə bağlı olan gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialının təşkilata daxil olması ehtimalı mövcud olduqda; və
- (b) Aktivin ədalətli dəyəri etibarlı əsasda qiymətləndirilə bildikdə.

Aktiv üzərində nəzarət

32. Başqalarının aktivin səmərəsinə çıxışını istisna etmək və ya nizamlamaq qabiliyyəti təşkilatın aktivlərini bütün təşkilatların çıxışı olduğu və mənfəət götürdüyü ümumi mallardan seçən əsas meyardır. Dövlət sektorunda, hökumətlər maliyyə institutları və ya pensiya fondları kimi müəyyən fəaliyyətlər üzərində tənzimləyici rol oynayır. Bu tənzimləyici rol o demək deyil ki, tənzimlənən obyektlər hökumət aktivinin anlayışına cavab verir və yaxud hökumətin həmin aktivləri tənzimləyən ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında aktiv kimi tanınması üçün meyarları qane edir. 98-ci maddəyə uyğun olaraq, təşkilatlar natural formada olan xidmətləri tanıya bilər, lakin bu, tələb olunmur.

33. Resursların dövlət sektoruna köçürməsi məqsədinin açıqlanması, öz-özlüyündə, resurslara qəbul edən təşkilat tərəfdən nəzarətin olması kimi müəyyənləşdirilməsi kifayət deyil. Məsələn, əgər dövlət məktəbi meşə yanğınından dağılıbsa və hökumət məktəbi yenidən tikmək üçün vəsaitlərin köçürülməsi məqsədini bildirirsə, məktəb bildiriş vaxtında resurs daxilolmalarını (qəbuledilməli olan resurslar) tanımır. Resursların köçürülə bilməsindən qabaq köçürülmə üzrə razılıq tələb olunan hallarda, qəbul edən

təşkilat resursları razılaşma icbari xarakter alana qədər nəzarət edilmiş kimi müəyyənləşdirməməlidir, çünki qəbul edən təşkilat köçürmə edən tərəfin resurslara çıxışını istisna edə və ya tənzimləyə bilməz. Bir çox hallarda təşkilat aktivləri tanımazdan öncə resurslar üzərində öz nəzarətinin həyata keçirmə imkanını yaratmalıdır. Əgər təşkilat həyata keçirmə iddiasına malik deyilsə, o köçürmə edən tərəfin həmin resurslara çıxışını istisna edə və tənzimləyə bilməz.

Ötən dövrün hadisələri

34. İctimai Sektor təşkilatları aktivləri bir qayda olaraq hökumətlərdən, vergi ödəyiciləri də daxil olmaqla digər təşkilatlardan və yaxud almaqla və ya istehsal etməklə əldə edir. Aktiv üzərində nəzarətə səbəb olan keçmiş dövrün hadisələri alış, vergi tutulan hadisə və ya köçürmə ola bilər. Gələcəkdə baş verməsi gözlənilən əməliyyatlar və ya hadisələr öz-özlüyündə, aktivlər yaratmır. Bu səbəbdən, məsələn, vergi toplama əqdi vergi ödəyicisinə qarşı irəli sürülən tələb formasında aktiv yaradan keçmiş hadisə deyil.

Resursların daxil olması mümkünüyü

35. Resursların mədəxili o zaman mümkün olur ki, onların daxilolma ehtimalı daxil olmama ehtimalından çox olur. Təşkilat bu müəyyənləşdirməni özünün resurs axınının oxşar növləri ilə keçmiş təcrübəsinə və vergi ödəyici və ya köçürmə edən tərəflə bağlı gözləntilərinə əsaslandırır. Məsələn, (a) hökumət İctimai Sektor təşkilatına (hesabat verən təşkilat) vəsait köçürməyə razılaşarsa, (b) razılaşma icbari olarsa, və (c) hökumətin razılaşdırılmış resursları köçürmə tarixi varsa, vəsaitlərin hesabat tarixinə köçürülməməsinə baxmayaraq daxilolma mümkün ola bilər.

Şərti aktivlər

36. Aktivin əsas xüsusiyyətlərinə malik olan, lakin tanınma meyarlarına uyğun gəlməyən maddə qeydlərdə şərti aktiv kimi açıqlana bilər (bax: İctimai Sektor üçün 19 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı).

Mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar

37. Mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar İctimai Sektor üçün 1 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında müəyyən edilmişdir. Əməliyyatın mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar kimi tanınması üçün, həmin anlayışda göstərilmiş xüsusiyyətləri müəyyən etmək vacibdir. Əməliyyatın mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar meyarına uyğun gəlib-gəlmədiyini müəyyən edən zaman əməliyyatın forması deyil, daha çox mahiyyəti nəzərdən keçirilir. 38-ci maddə mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmaların qəbul edildiyi formanı bildirir. Əməliyyatın formasına baxmayaraq, əgər əməliyyatın mahiyyəti kredit və ya digər başqa öhdəlik və ya gəlir növüdürsə, o zaman, təşkilat onu bu cür tanınmalı və əhəmiyyətli olduğu təqdirdə ümumi təyinatlı maliyyə hesabatları üçün qeydlərdə müvafiq açıqlama verməlidir. Məsələn, əgər əməliyyat mülkiyyətçilər tərəfindən ayırma olmaq məqsədi daşıyarsa, lakin hesabat verən təşkilatın köçürmə edənə müəyyən olunmuş vaxtda onun investisiyasını qaytarmaqla birgə sabit paylama ödəməli olduğunu müəyyənləşdirirsə, əməliyyat daha çox kreditin xüsusiyyətidir.

Müqavilə üzrə razılıqlara görə, təşkilat həmçinin öhdəlikləri mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalardan ayırdığı zaman İctimai Sektor üçün 28 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında (Maliyyə Alətləri: Təqdimat) olan təlimatları da nəzərə alır.

38. Mülkiyyətçi tərəfindən ayırma, məsələn, aşağıdakılar tərəfindən sübut oluna bilər:
- (a) Köçürməyə (və yaxud belə transferlər sinfinə) payçı tərəfindən formal təyinatı və yaxud payçının ya ayırma baş vermədən öncə, ya da ayırma zamanı qəbul edən tərəfin ayrılmış xalis aktiv/kapitalının formalaşan hissəsi kimi nəzarət edən təşkilat;
 - (b) Qəbul edən tərəfin satıla, köçürülə və ya ödənilə bilən xalis aktiv/kapitalında mövcud olan maliyyə maraqlarını yaradan və ya artıran, ayrılma ilə əlaqədar formal müqavilə; yaxud
 - (c) Satıla, köçürülə və ya ödənilə bilən pay alətlərinin ayırma ilə əlaqədar buraxılışı.

Əməliyyatın kommersiya və qeyri-kommersiya komponentləri

39. Aşağıda qeyd olunan 40 və 41-ci maddələr təşkilatın mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalarına deyil, gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını təcəssüm etdirən resurslara nəzarət etməyi əldə etdiyi şəraitlərə müraciət edir.

40. 7-ci maddə kommersiya və qeyri-kommersiya əməliyyatlarını müəyyənləşdirir və 10-cu maddə əməliyata iki komponentin – kommersiya və qeyri-kommersiya komponentlərinin daxil ola biləcəyini qeyd edir.

41. Aktiv, kommersiya və qeyri-kommersiya komponentləri olan əməliyyat vasitəsilə əldə edilən zaman, təşkilat digər İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarının prinsip və tələblərinə uyğun olaraq kommersiya komponentini tanıyır. Qeyri-kommersiya komponenti bu Standartın prinsip və tələblərinə görə tanınır. Əməliyyatın müəyyən edilə bilən kommersiya və qeyri-kommersiya komponentlərinin olub-olmamasını müəyyənləşdirən zaman, peşəkar mühakimələr yürüdüür. Birja və ya qeyri-kommersiya komponentlərini fərqləndirmək mümkün olmadıqda isə əməliyyat qeyri-kommersiya əməliyyatı kimi nəzərdən keçirilir.

İlkin tanınma zamanı aktivlərin qiymətləndirilməsi

42. Qeyri-kommersiya əməliyyatı vasitəsilə əldə edilmiş aktiv ilkin olaraq onun alış tarixinə olan ədaləti dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.

43. İctimai Sektor üçün 12N⁰li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına ("Ehtiyatlar"), İctimai Sektor üçün 16N⁰li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına ("İnvestisiya Mülkiyyəti") və İctimai Sektor üçün 12N⁰li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq Qeyri-kommersiya əməliyyatı vasitəsilə əldə edilmiş aktiv ilkin olaraq onun əldə etmə tarixinə olan ədaləti dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.

Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması

44. Qeyri-kommersiya əməliyyatı üzrə daxil olan və aktiv kimi tanınan resurslar (eyni daxilolma üzrə tanınan öhdəlik istisna olmaqla) gəlir kimi tanınmalıdır.

45. Təşkilat aktiv kimi tanınan qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə resurs daxilolmaları ilə bağlı öhdəlik kimi tanınan cari öhdəliyi yerinə yetirərsə, o tanınmış öhdəliyin balans dəyərini azaltmalıdır və gəlirin məbləğini həmin azalmaya bərabər tanımalıdır.

46. Təşkilat qeyri-kommersiya əməliyyatı nəticəsində xalis aktivlərə artımı tanıyan zaman, o gəliri tanıyır. Əgər o, vergi tutulan hadisənin baş vermə və yaxud şərtə cavab verilmə səbəbindən öhdəliyin növbəti dəfə azalması zamanı qeyri-kommersiya əməliyyatından yaranan resurs daxilolması ilə bağlı öhdəliyi tanıyıbsa, o gəliri tanıyır. Əgər resurs daxilolması mülkiyyətçi tərəfindən ayırma anlayışını təmin edirsə, o gəlir və ya öhdəlik kimi tanınmır.

47. Gəlirin tanınması vaxtı şəraitdən və onların yerinə yetirilməsindən asılı olaraq müəyyən edilir. Məsələn, əgər şərait əsasən təşkilatın mal və xidmətlərini üçüncü tərəfə verməlidirsə və yaxud istifadə edilməmiş vəsaitləri köçürmə edənə qaytarmalıdırsa, gəlir verilən mal və xidmət kimi tanınır.

Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlərin qiymətləndirilməsi

48. Qeyri-kommersiya əməliyyatı üzrə gəlirlər təşkilat tərəfindən tanınan aktivlərin məbləğində olan artım ilə qiymətləndirilməlidir.

49. Qeyri-kommersiya əməliyyatı nəticəsində təşkilat aktivi tanıyan zaman, o həmçinin, ondan öhdəliyi də tanımaq tələb olunana kimi, 42-ci maddədə uyğun olaraq qiymətləndirilmiş aktivin məbləğinə bərabərləşdirilmiş gəliri də tanıyır. Öhdəliyin tanınması tələb olunan zaman, o, 57-ci maddənin tələblərinə uyğun qiymətləndirilməlidir və əgər varsa, xalis aktivlərdə olan artımın məbləği gəlir kimi tanınmalıdır. Öhdəlik vergi tutulan hadisənin baş verməsi və yaxud şərtə cavab verilmə səbəbindən növbəti dəfə azaldılan zaman, öhdəlikdə azalmanın məbləği gəlir kimi tanınmalıdır.

Öhdəlik kimi tanınan cari məsuliyyətlər

50. Qeyri-kommersiya əməliyyatı üzrə yaranan və öhdəlik anlayışına uyğun gələn cari məsuliyyətlər yalnız və yalnız aşağıdakı şərtlər daxilində öhdəlik kimi tanınmalıdır:

(a) Məsuliyyətin yerinə yetirilməsi üçün gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb ediləcəyi ehtimal olunduqda; və

(b) Öhdəliyin məbləği üzrə etibarlı qiymətləndirmələr aparıla bildikdə.

Cari öhdəliklər

51. Cari öhdəlik müəyyən üsul üzrə fəaliyyət göstərmək vəzifəsidir və hər hansı qeyri-kommersiya əməliyyatı ilə bağlı öhdəlik yarada bilər. Cari öhdəliklər qanun, nizamnamə

və ya köçürmə əsası yaradan icbari razılıq əsasında şərtlər tərəfindən təyin edilə bilər. Onlar həmçinin avans daxilolmalarının tanınması kimi normal fəaliyyət mühitindən də yarana bilər.

52. Bir çox hallarda vergi və aktivlərin xüsusi məqsədlər üçün istifadə edilməsi üzrə şərtlər təyin edən qanun, nizamnamə və digər icbari razılışmaya uyğun olaraq qeyri-kommersiya əməliyyatları ilə vergilər toplanır və aktivlər İctimai Sektor təşkilatlarına köçürülür.

53. Məsələn:

(a) Müəyyənləşdirilmiş məqsədlər üçün istifadəsi qanun və ya nizamnamə tərəfindən məhdudlaşdırılan vergilər;

(b) Aşağıdakı şərtləri özündə cəmləşdirən icbari razılışma tərəfindən yaradılmış transferlər:

(i) Milli hökumətdən əyalət, ştat və ya yerli hakimiyyət orqanlarına;

(ii) Ştat/əyalət hökumətindən yerli hakimiyyət orqanlarına;

(iii) Hökumətdən digər İctimai Sektor təşkilatlarına;

(iv) Qanuni hakimiyyət orqanları və ya regional idarələr yaxud hakimiyyət orqanları kimi operativ muxtariyyətlərlə xüsusi fəaliyyət göstərmək üçün qanun və ya nizamnamə tərəfindən yaradılmış hökumət agentliklərinə; və

(v) Donor agentliklərindən hökumətə və ya digər İctimai Sektor təşkilatlarına.

54. Normal fəaliyyət gedişində hesabat verən təşkilat vergi tutulan hadisə baş verənə qədər resurslar qəbul edə bilər. Belə hallarda avans daxilolmalarının məbləğinə bərabər olan məbləğ öhdəliyi vergi tutulan hadisə baş verən ana kimi tanınır. Əgər hesabat verən təşkilat icbari köçürmə razılışması mövcud olana qədər resurs qəbul edirsə, o, razılıq icbari olan vaxta qədər avans daxilolmalar üzrə olan öhdəliyi tanıyır.

Köçürülmüş aktiv üzrə şərtlər

55. Köçürülmüş aktiv üzrə şərtlər ilkin olaraq Standartın 50-ci maddəsinə əsasən tanınmalı olan cari məsuliyyətlər yaradacaqdır.

56. Şərtlər 7-ci maddədə müəyyən olunur. 14-25-ci maddələr, şərtin şərait, yoxsa məhdudiyət olduğunu müəyyənləşdirmək üçün təlimat təqdim edir. Təşkilat həmin şərtlərin şərait yoxsa məhdudiyət yaratdığını müəyyən etmək üçün resurs daxilolmalarına cəlb olunan bütün şərtləri təhlil edir.

İlkin tanınma zamanı öhdəliklərin qiymətləndirilməsi

57. Öhdəlik kimi tanınan məbləğ hesabat tarixi üzrə cari öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan məbləğin ən münasib qiymətləndirilməsi olmalıdır.

58. Qiymətləndirilmə öhdəliyin tanınmasına səbəb olan hadisələrlə əhatə olunmuş qeyri-müəyyənlikləri və risklərin uçotunu nəzərə alır. Pulun zaman dəyəri əhəmiyyətli

olduqda, öhdəlik onun yerinə yetirilməsi üçün tələb olunması gözlənilən məbləğin cari dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir. Bu tələb İctimai Sektor üçün 19N9li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında yaradılmış prinsiplərə uyğundur.

Vergilər

59. Vergi tutulan hadisə baş verdikdə və aktivin tanınması meyarlarına cavab verildikdə, təşkilat vergilərlə bağlı aktivləri tanınmalıdır.

60. Vergilərdən yaranan resurslar o zaman aktiv anlayışı kimi qəbul edilir ki, təşkilat keçmiş hadisə nəticəsində (vergi tutulan hadisə) resurslara nəzarət etsin və həmin resurslardan gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialı əldə etməyi gözləsin. Vergilərdən yaranan resurslar aktivin tanınma meyarını resurs daxilolmalarının baş verməsi mümkün olduğu halda və onların ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə qiymətləndirildikdə təmin edir. Resursların daxilolmasına aid mümkünlük dərəcəsi vergi ödəyici tərəfindən vergi tutulan hadisənin açıqlanmasının daxil olduğu, lakin aid olmadığı ilkin tanınma tarixinə mümkün ola bilən sübut əsasında müəyyənləşdirilir.

61. Vergi gəlirləri digər təşkilatlar üçün deyil, yalnız vergi təyin edən hökumət üçün yaranır. Məsələn, milli hökumət onun vergi agentlikləri tərəfindən toplanan vergi təyin edirsə, aktivlər və gəlirlər vergi agentliyinə deyil, hökumətə verilir. Bundan başqa, milli hökumət bütün gəlirləri uzunmüddətli təxsisat əsasında ştat idarəçiliyinə ötürülən satış vergisi təyin edirsə, milli hökumət vergi üzrə aktiv və gəliri, aktivdə azalmanı və həmçinin ştat idarəçiliyinə köçürmə üzrə xərcləri tanıyır. Ştat idarəçiliyi köçürmə üzrə olan aktivləri və gəliri tanınmalıdır. Bir təşkilat bir neçə digər təşkilatların adından vergiləri toplayırsa, o həmin təşkilatlar üçün agent qismində çıxış edir. Məsələn, əgər ştat vergi agentliyi ştat idarəçiliyi və digər bir neçə şəhər idarəçiliyi üçün gəlir vergisi toplayırsa, o toplanmış vergilərlə bağlı gəliri tanımır - əksinə, vergi təyin edən fərdi hökumət vergilərlə bağlı aktiv və gəlirləri tanıyır.

62. Vergilər vergilərin ödənişinin vergi ödəyicisinə (a) gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının təşkilat tərəfindən istifadə müddəti ərzində bölüşdürülməsi və ya (b) hökumətin çətinlik gördüyü şəraitdə aktivlərin öhdəliklər üzərində hər hansı artıqlığının bölüşdürülməsi hüququ verməməsi səbəbindən mülkiyyətçilər tərəfindən ayrılmalarda anlayışını təmin etmir. Həmçinin vergilərin ödənilməsi vergi ödəyicisinə satıla, mübadilə edilə, köçürülə və kompensasiya edilə bilən dövlətə aid obyektlərə mülkiyyətçilik hüququ vermir.

63. Vergilər, vergi ödəyicisi resursları mübadilə ilə təxminən bərabər olan dəyəri birbaşa qəbul etmədən hökumətə köçürməsi səbəbindən qeyri-kommersiya əməliyyatı anlayışını təmin edir. Vergi ödəyicisi hökumət tərəfindən yaradılmış bir sıra sosial siyasətlərdən mənfəət götürə bilən zaman, bunlar birbaşa mübadilədə vergilərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmur.

64. 52-ci maddədə qeyd edildiyi kimi, bəzi vergilər xüsusi məqsədlər üçün toplanır. Əgər hökumətdən xüsusi məqsəd üçün vergi yığımları nəticəsində tanınmış aktivlər əlaqədar hər hansı şərtlərlə bağlı öhdəliyi tanımaq tələb olunursa, o, şərtlər yerinə yetirilənə və öhdəlik azaldılana qədər gəlir tanımır. Lakin bir çox hallarda, xüsusi məqsədlər üçün toplanmış vergilərin öhdəlik yaratması gözlənilmir, çünki xüsusi məqsədlər şərtlər deyil, məhdudiyətlər yaradır.

Vergi tutulan hadisə

65. Oxşar vergi növləri bir çox qanunvericiliklərdə yığılır. Hesabat verən təşkilat vergi qanununu hansı vergi tutulan hadisənin yığılan müxtəlif vergilər üçün olduğunu müəyyən etmək məqsədilə öz qanunvericiliyi çərçivəsində təhlil edir. Qanunlarda və ya normativ sənədlərdə digər hallar nəzərdə tutulmadıqda, vergi tutulan hadisənin aşağıdakılar üçün mövcud olması ehtimal ediləndir:

- (a) Gəlir vergisi - vergi dövrü ərzində vergi ödəyicisi tərəfindən qiymətləndirilə bilən gəlirin əldə edilməsidir;
- (b) Əlavə dəyər vergisi - vergi dövrü ərzində vergi ödəyicisi tərəfindən vergi tutulan fəaliyyətin öhdəliyə götürülməsidir;
- (c) Mal və xidmət vergiləri - vergi dövrü ərzində vergi qoyulan mal və xidmətlərin satışı və alışıdır;
- (d) Gömrük rüsumları - rüsum qoyulan mal və xidmətlərin gömrük sərhəddindən hərəkətidir;
- (e) Miras vergisi – vergi tutulan mülkiyyətə sahib olan şəxsin ölümüdür; və
- (f) Mülkiyyət vergisi – vergi yığılan dövrün ötüb keçməsi və ya əgər vergi dövrü əsasda toplanırsa, vergi yığılan dövrüdür.

Avans Vergi daxilolmaları

66. 59-cu maddənin aktiv, öhdəlik və tələblərinə uyğun olaraq, vergi tutulan hadisə baş verənə qədər qəbul edilmiş vergi resursları aktiv və ya öhdəlik (avans daxilolma) kimi tanınır, çünki təşkilat artıq resurs daxilolmalarını qəbul etməsinə baxmayaraq (a) təşkilata vergi toplamaq hüququ verən hadisə baş verməmişdir və (b) vergi üzrə gəlirinin tanınması üzrə meyarlar təmin edilməmişdir (bax: maddə 59). Vergilərlə bağlı avans daxilolmalar digər daxilolmalardan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənmir, buna görə öhdəlik vergi tutulan hadisə baş verənə qədər tanınır. Vergi tutulan hadisə baş verən zaman öhdəlik ödənilir, gəlir tanınır.

Vergitutma əməliyyatları üzrə yaranan aktivlərin qiymətləndirilməsi

67. 42-ci maddə vergitutma əməliyyatlarından yaranan aktivlərin onların əldə edilmə tarixinə olan ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməsini tələb edir. Vergitutma əməliyyatlarından yaranan aktivlər təşkilata resurs daxilolmalarının ən yaxşı qiymətləndirmə yolu ilə qiymətləndirilir. Hesabat verən təşkilatlar 42-ci maddənin tələblərinə uyğun olan vergitutma əməliyyatlarından yaranan aktivlərin

qiymətləndirilməsi üzrə uçot siyasəti hazırlamalıdır. Bu aktivləri qiymətləndirmək üçün uçot siyasətləri həm vergitutma əməliyyatlarından yaranan resursların dövlətə daxil olması (hərəkəti) mümkünlüyünü, həm də yaranan aktivlərin ədalətli dəyərini nəzərə almalıdır.

68. Vergi tutulan hadisənin vaxtının hesablanması və vergi yığımı arasında ayrılma varsa, İctimai Sektor təşkilatları vergitutma əməliyyatlarından yaranan aktivləri, məsələn, əvvəlki dövrlərdə xüsusi vergiləri yığma tarixi əsasında statistik modellərdən istifadə etməklə etibarlı şəkildə qiymətləndirə bilər. Bu modellərə vergi ödəyiciləri tərəfindən pul vəsaitlərinin daxil olma vaxtının hesablanmasının nəzərə alınması, vergi ödəyiciləri tərəfindən hazırlanmış bəyanat və qəbul edilən vergi tutmanın iqtisadiyyatda digər hadisələrlə əlaqəsi aid ola bilər. Qiymətləndirmə modelləri həmçinin aşağıdakı amilləri də nəzərə almalıdır:

- (a) Dövlətin ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarını hazırlamaq üçün verdiyi möhlətdən bəyannamələri təqdim etmək üçün vergi ödəyicilərinə daha uzun möhlət verən vergi qanunu;
- (b) Bəyannamələri vaxtında təqdim etməyən vergi ödəyicisi;
- (c) Vergi qoyma məqsədləri üçün qeyri-monetar aktivlərin qiymətləndirilməsi;
- (d) Müəyyən vergi ödəyicilərindən alınmalı olan vergilərin təyin edilməsi üçün artırılmış dövr tələb edən vergi qanununda çətinlik;
- (e) Vergi qanunlarının sərt şəkildə icrası və qanuni şəkildə hökumətə ödənilən bütün vergilərin toplanması üçün maliyyə və siyasi xərclərin qəbul edilmiş mənfəətdən çox ola bilməsi potensialı;
- (f) Vergi ödəyicilərinə bir neçə vergi ödənişini təxirə salmağa icazə verən vergi qanunu; və
- (g) Fərdi vergilər və qanunvericilik üçün xarakterik olan şəraitlərin müxtəlifliyi.

69. Vergitutma əməliyyatlarından yaranan gəlirləri və aktivləri statistik modeldən istifadə etməklə qiymətləndirmə sonrakı hesabat dövrlərində cari hesabat dövründə vergi ödəyicisindən gələn vergi kimi müəyyənləşdirilmiş məbləğdən fərqlənməklə tanınmış aktivin və gəlirin həqiqi məbləği ilə nəticələnə bilər. Qiymətləndirmələrə yenidən baxılma İctimai Sektor üçün 3N9li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına ("Uçot siyasətləri, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər") uyğun olaraq hazırlanır.

70. Bəzi hallarda vergitutma əməliyyatlarından və bununla əlaqədar olan gəlirdən yaranan aktivlər vergi tutulan hadisə baş verəndən sonra müəyyən vaxta qədər etibarlı qiymətləndirilə bilmir. Bu o zaman baş verə bilər ki, vergi bazası dəyişkən olsun və etibarlı qiymətləndirmə qeyri-mümkündür. Bir çox hallarda aktivlər və gəlir vergi tutulan hadisə baş verəndən sonrakı dövrdə tanına bilər. Lakin vergi tutulan hadisə aktiv kimi tanınma meyarını təmin edən və aktiv anlayışına cavab verən gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialını təcəssüm etdirən resurs daxilolması ilə nəticələnən zaman istisna hallar olur. Məsələn, böyük mirasla bağlı miras vergisinin ödənməsi məbləğini müəyyənləşdirmək və qiymətləndirmək üçün bir neçə il tələb oluna bilər, çünki ora

peşəkar qiymətləndirilmə tələb edən bir çox qiymətli qədim əşyalar və incəsənət əsərləri daxildir. Nəticədə, tanınma meyarı ödəniş qəbul edilənə və qəbul edilməli olana qədər təmin edilmir.

71. Vergitutma gəliri ümumi məbləğdə müəyyən edilməlidir. O, vergi sistemi vasitəsilə ödənilən məsrəflər üzrə azaldılmamalıdır.

72. Bəzi qanunvericiliklərdə hökumət vergi sistemini vergi ödəyicisinə müavinət ödəməyin münasib üsulu kimi istifadə edir, hansı ki, başqa formada çek yazmaq, məbləği birbaşa vergi ödəyicisinin bank hesabla yatırmaq və yaxud vergi ödəyicisi adından digər hesab ödəmək kimi ödəniş metodlarından istifadə edilir. Məsələn, dövlət sakinlərin tibbi sığorta haqqının bir hissəsini bu sığortanın davam etməsini qoruyub saxlamaq üçün ya çek ödənişi etməklə şəxsin vergi öhdəliyini azaltmaq yolu ilə, ya da məbləği birbaşa sığorta şirkətinə ödəmək yolu ilə ödəyə bilər. Belə hallarda məbləğ şəxsin vergini ödəməsindən asılı olmayaraq ödənilməlidir. Nəticədə, bu məbləğ dövlətin xərcidir və maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə dair hesabatda ayrı-ayrılıqda tanınmalıdır. Vergi gəliri vergi sistemi vasitəsilə ödənilən bu məsrəflərin hər hansı məbləği üzrə artırılmalıdır.

73. Vergitutma üzrə gəlir vergi məsrəflərinin məbləği üzrə hesablanmamalıdır.

74. Bir çox qanunvericiliklərdə hökumət müəyyən maliyyə hərəkətini qoruyub saxlamaq üçün və digər hərəkəti dayandırmaq üçün vergi sistemindən istifadə edir. Məsələn, bəzi qanunvericiliklərdə, ev sahibinə vergi qoyulan gəlirini hesablayan zaman ümumi gəlirindən ipoteka faizini və mülkiyyət gəlirini çıxmağa icazə verilir. Güzəştlərin (konsessiyaların) bu növləri yalnız vergi ödəyicilərinə aid edilir. Əgər təşkilat (o cümlədən fiziki şəxs) vergi ödəmirsə, o güzəştdən faydalana bilməz. Güzəştlərin bu növləri vergi məsrəfləri adlanır. Vergi məsrəfləri xərclər deyil, keçmiş gəlirlərdir və resursların daxilolmasını və xaric olmasını yaratmır – yəni, onlar vergi qoyan dövlətə aktiv, öhdəlik, gəlir və ya xərc yaratmır.

75. Vergi sistemi vasitəsilə ödənilən xərclərlə vergi məsrəfləri arasında əsas fərq odur ki, vergi sistemi vasitəsilə ödənilən xərclər üçün, məbləğ qəbul edən tərəflər üçün onların vergi ödəməsindən yaxud vergi ödəmək üçün xüsusi mexanizmdən istifadə etməsindən asılı olmayaraq yararlıdır. İctimai Sektor üçün 1N^olu Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı, digər Standart icazə vermirsə, gəlir və xərc maddələrinin əvəz edilməsini qadağan edir.

Vergi sistemi vasitəsilə ödənilən vergi gəlirinin və xərclərinin əvəz edilməsinə icazə verilmir.

Köçürmələr (Transferlər)

76. 98-ci maddəyə uyğun olaraq, təşkilat köçürülmüş resurslar aktiv anlayışına cavab verdiyi halda və aktiv kimi tanınma meyarını təmin etdiyi halda köçürmələrlə bağlı aktivi tanımalıdır.

77. Köçürmələrə subsidiyalar, bağışlanmış borclar, cərimələr, vəsiyyət edilmiş miraslar, ianələr və natural formada olan mal və xidmətlər aiddir. Bütün bu maddələrin ümumi əlaməti var ki, onlar resursları onların mübadilə dəyərində təxminən bərabər dəyər təyin etmədən bir təşkilatdan digərinə köçürürlər və bu, Standartda müəyyən edilən vergilər deyil.

78. Köçürmələr aktiv anlayışına o zaman aid edilir ki, təşkilat ötən hadisə (köçürmə) nəticəsində resurslara nəzarət edir və həmin resurslardan gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialı əldə etməyi gözləyir. Resurs daxilolmalarının baş verməsi ehtimal edilir və onların ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə qiymətləndirilsə, bu halda köçürmələr aktiv kimi tanınır. Kreditorun öhdəliyi bağışlaması kimi müəyyən hallarda, əvvəl tanınmış öhdəliyin balans dəyərində azalma yarana bilər. Belə hallarda təşkilat köçürmə nəticəsində aktivi tanımaq əvəzinə, öhdəliyin balans dəyərini azaldır.

79. Təşkilat köçürülmüş aktivlər üzərində nəzarəti ya resurslar təşkilata köçürülən zaman, ya da təşkilat köçürmə edənə qarşı həyata keçirmə iddiasına malikdir. Resursları köçürmək üçün bir çox müqavilələr resursların köçürülməsi baş vermədən öncə bütün hissələri üzrə icbari olur. Lakin bəzən bir təşkilat resursları köçürməyi vəd edir, amma bu alınmır. Nəticədə, yalnız (a) iddia həyata keçirilməli olan zaman və (b) təşkilat resurs daxilolmalarının baş verəcəyininin mümkünlüyünü qiymətləndirdiyi zaman aktivlər, öhdəliklər və yaxud gəlir tanınmalıdır. Həmin vaxta qədər təşkilat üçüncü tərəfin köçürmə məqsədi daşıyan resursların istifadəsinə çıxışını istisna edə və tənzimləyə bilməz.

80. Mülkiyyətçilər tərəfindən ayrılımlar anlayışını təmin edən resursların köçürülmələri gəlir yaratmır. (a) Resurslarla təmin edən təşkilata, qəbul edən təşkilatın mövcud olduğu müddətdə, gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialını, və ya qəbul edən təşkilatın çətinlik çəkdiyi zaman aktivlərinin öhdəlik üzərində çoxluğunu bölüşdürmək hüququnun verildiyini, yaxud (b) resurslarla təmin edən təşkilatın qəbul edən təşkilatda satıla, mübadilə edilə, köçürülə və ya ödənilə bilən maliyyə maraqları əldə etdiyini müəyyənləşdirən müqavilələr mahiyyət etibarlı ilə mülkiyyətçilər tərəfindən ayrılımlar təmin etmək üçün olan müqavilələrdir.

81. Köçürmələr qeyri-kommersiya əməliyyatları anlayışını təmin edir, çünki köçürmə edən tərəf qəbul edən təşkilatı, qəbul edən təşkilat mübadilə dəyərində təxminən bərabər dəyər təyin etmədən, resurslarla təmin edir. Əgər müqavilə qəbul edən təşkilata mübadilə dəyərində təxminən bərabər dəyər təyin etməsi şərtini qoyursa, müqavilə köçürmə müqaviləsi deyil, İctimai Sektor üçün 1N^oli Beynəlxalq Mühasibat Uçota Standartına uyğun uçota alınmalı olan mübadilə əməliyyatı üzrə olan müqavilədir.

82. Təşkilat köçürülmüş resursları qəbul edərkən öhdəlik yaranacağını müəyyən etmək üçün köçürmə müqavilələrində olan bütün şərtləri təhlil edir.

Köçürülmüş aktivlərin qiymətləndirilməsi

83. 42–ci maddədə tələb olunduğu kimi, köçürülmüş aktivlər onların ədalətli dəyəri ilə əldə etmə tarixinə ölçülür. Təşkilatlar İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına uyğun olan aktivlərin tanınması və qiymətləndirilməsi üzrə uçot siyasətləri hazırlayır. Əvvəl qeyd edildiyi kimi, qeyri-kommersiya əməliyyatları vasitəsilə əldə edilmiş ehtiyatlar, torpaq, tikili və avadanlıq və ya investisiya mülkiyyəti ilkin olaraq, İctimai Sektor üçün 12N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı, İctimai Sektor üçün 16N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı və İctimai Sektor üçün 17N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tələblərinə əsasən, ədalətli dəyərləri ilə əldə olunma tarixlərinə qiymətləndirilməlidirlər. Maliyyə alətləri, o cümlədən maliyyə aləti anlayışını təmin edən qəbul edilməli olan pul vəsaiti və köçürmələr və digər aktivlər də həmçinin 42-ci maddəyə və uçot siyasətinə əsasən əldə edilmə tarixlərinə ədalətli dəyərləri ilə qiymətləndirilməlidir.

Borcların bağışlanması və öhdəliyin qəbul edilməsi

84. Borcverən bəzən effektiv olaraq borcu ləğv etməklə İctimai Sektor təşkilatı tərəfindən olan borcunu toplamaq hüququndan imtina edir. Məsələn, milli hökumət yerli idarəçilik orqanı tərəfindən olan borcu ləğv edə bilər. Belə hallarda yerli idarəçilik orqanı xalis aktivlərdə olan artımı tanıyır, çünki əvvəl tanıdığı öhdəlik ləğv olunur.

85. Təşkilatlar borcların bağışlanması ilə bağlı gəliri əvvəlki borc öhdəlik anlayışına cavab vermədikdə və ya öhdəlik kimi tanınma meyarını təmin etmədikdə tanıyır, o şərtlə ki, borcların bağışlanması mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar anlayışını təmin etməsin.

86. Nəzarət edən təşkilat tam özəlləşdirilmiş olan nəzarət edilən təşkilatın borclarını bağışlayırsa və ya öhdəlikləri qəbul edirsə, əməliyyat 37-38-ci maddələrdə göstərilirdiyi kimi mülkiyyətçilər tərəfindən ayırma ola bilər.

87. Borcun bağışlanılmasından yaranan gəlir bağışlanmış borcun balans dəyəri ilə qiymətləndirilir.

88. Cərimələr İctimai Sektor təşkilatı tərəfindən şəxs və ya digər təşkilatın qanun və ya nizamnamə tələblərini pozması nəticəsində onlardan məhkəmə yaxud hüquq-mühafizə orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilmiş şəkildə qəbul edilən və ya edilməli olan iqtisadi sərəmədir. Bəzi qanunvericiliklərdə hüquq mühafizə rəsmiləri qanunu pozacağını nəzərə almış şəxsə vergi təyin edə bilər. Belə hallarda şəxs normal olaraq ya cəriməni ödəməyi, ya da məhkəməyə gedərək işi müdafiə etməyi seçməlidir. Müttəhim ittihamçı ilə razılığa gəlsə, bu cərimə kimi tanınır.

89. Cərimələr normal olaraq təşkilatdan pul vəsaitinin əsas məbləğini hökumətə köçürməyi tələb edir və hökumətə öhdəlik kimi tanına bilən şərt təyin etmir. Belə ki, cərimələr gəlir kimi o zaman tanınır ki, debitor borcları 31-ci maddədə qeyd edilmiş aktiv anlayışına cavab versin və aktiv kimi tanınma üzrə meyarı təmin etsin.

12-ci maddədə qeyd edildiyi kimi, təşkilat agent kimi vergiləri yığdığı halda, cərimə, yığan təşkilatın gəliri olmamalıdır. Cərimələr üzrə yaranan aktivlər resursların təşkilata daxilolmalarının ən yaxşı qiymətləndirməsi ilə qiymətləndirilir.

Miras

90. Miras vəfat etmiş şəxsin vəsiyyətinə uyğun olaraq yerinə yetirilmiş köçürülmədir. Miras üzrə gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resurslar üzərində nəzarət yaradan keçmiş hadisə dövlətin qanunvericiliklərdə qanunundan asılı olaraq, məsələn, vəsiyyət edənin ölümü və ya vəsiyyətin surətinin bağışlanması üzrə həyata keçirmə iddiası olan zaman baş verir.

91. Aktiv anlayışını təmin edən miras gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının təşkilata hərəkəti mümkün olduğu halda və aktivlərin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bildiyi zaman aktiv və gəlir kimi tanınır. Vəsiyyət edənin ölümü ilə təşkilatın aktivləri əldə etməsi arasında müəyyən müddət keçərsə, gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialının daxilolması mümkünlüyünü müəyyənləşdirmək problemli ola bilər. Təşkilat vəfat edən şəxsin əmlakı, həmin əmlak üzrə bütün iddialara cavab verib-vermədiyini və bütün mirası təmin edib-etmədiyini müəyyənləşdirməlidir. Əgər vəsiyyət üzrə hər hansı etiraz varsa, bu həmçinin aktivlərin təşkilata hərəkətinin mümkünlüyünə də təsir göstərəcək.

92. Vəsiyyət edilmiş aktivin ədalətli dəyəri 97-ci maddədə göstərildiyi kimi, hədiyyələr və ianələrlə eyni qaydada müəyyən edilir. Vəfat edən şəxsin əmlakı vergi tutmaya aid olduğu qanunvericiliklərdə, vergi orqanı təşkilata vəsiyyət olunmuş aktivin ədalətli dəyərini artıq müəyyənləşdirmiş ola bilər və bu məbləğ təşkilat üçün yararlı ola bilər. Miraslar qəbul edilmiş və ya edilməli olan resursların ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir.

Hədiyyə və ianələr, o cümlədən natural məhsullar

93. Hədiyyələr və ianələr aktivlərin, o cümlədən pul vəsaiti və ya digər monetar aktivlərin, natural məhsulların və bir təşkilatın digərinə şərtlər olmadan göstərdiyi natural xidmətlərin könüllü köçürmələridir. Köçürmə edən təşkilat və ya şəxs ola bilər. Pul vəsaiti və ya digər monetar aktivlərin və natural məhsulların hədiyyəsi və ianəsi üçün gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialını təcəssüm etdirən resurslar üzərində nəzarət yaradan keçmiş hadisə normal olaraq hədiyyə və ya ianənin qəbul edilməsidir. Natural xidmətlərin hədiyyəsi və ya ianəsinin tanınmasına 98-103-cü maddələrdə müraciət olunub.

94. Natural mallar təşkilata yığım olmadan, lakin şərtlərdən asılı olaraq qeyri-kommersiya əməliyyatları ilə köçürülən maddi aktivlərdir. Çoxtərəfli və ya ikitərəfli inkişaf təşkilatları tərəfindən göstərilən xarici yardımlar tez-tez natural malların komponentini özündə birləşdirir.

95. Hədiyyə və ianələr (natural xidmətlər istisna olmaqla) gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialının təşkilata hərəkəti mümkün olduqda və aktivlərin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bildikdə aktiv və gəlir kimi tanınır. Hədiyyə və ianələrlə hədiyyə və ianə həyata keçirmək və qanuni mülkiyyətçilik hüququnun köçürülməsi tez-tez eyni vaxtda olur; belə hallarda, gələcək iqtisadi səmərənin təşkilata hərəkətinə heç bir şübhə qalmır.

96. Natural mallar, qəbul edilən və ya qəbul edilməsi üzrə icbari müqavilə mövcud olan zaman aktiv kimi tanınır. Əgər natural mallar şərtsiz qəbul edilirsə, gəlir dərhal tanınır. Əgər şərt cəlb olunursa, azalan öhdəlik tanınır və şərt kimi tanınmış gəlir təmin olunur.

97. İlk tanınma üzrə natural mallar da daxilolmaqla hədiyyə və ianələr aktiv bazara və qiymətləndirilməyə istinadla müəyyənləşdirilmiş ədalətli dəyərlə əldə edilmə tarixinə qiymətləndirilir. Aktivin dəyərinin qiymətləndirilməsi tanınmış və müvafiq qiymətləndirmə keçirən peşəkar qiymətləndirici tərəfindən aparılır. Bir çox aktivlər üçün ədalətli dəyər aktiv və likvid bazarda katirovka olunmuş qiymətlərə istinad edilməklə dərhal müəyyən edilməlidir. Məsələn, cari bazar qiymətləri adətən torpaq, qeyri-ixtisaslı binalar, avtonəqliyyat vasitələri və bir çox tikili və avadanlıq obyektinə üzrə əldə edilə bilər.

Natural xidmətlər

98. Təşkilat natural xidmətləri gəlir və aktiv kimi tanıya bilər, lakin bu tələb olunmur.

99. Natural xidmətlər şəxslər tərəfindən İctimai Sektor təşkilatları üçün qeyri-kommersiya əməliyyatı ilə təmin olunan xidmətlərdir. Bu xidmətlər aktiv anlayışına cavab verir, çünki təşkilat gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialının təşkilata hərəkəti gözlənilən resurslara nəzarət edir. Bu aktivlər, hər halda, dərhal istifadə edilir və eyni əhəmiyyətli əməliyyat həmçinin bu natural xidmətləri istifadəsini əks etdirmək üçün tanınır. Məsələn, müəllim köməkçisindən ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilən könüllü xidmət qəbul edən dövlət orta məktəbi aktivdə və gəlirdə artımı və aktivdə və xərcdə olan azalmanı tanıya bilər. Bir çox hallarda, təşkilat natural xidmətin istifadəsi üçün olan xərcləri tanınmalıdır. Natural xidmətlərlə bağlı tanınmış məbləğ yaradılan aktivin dəyərinə daxil edilərsə, onlar aktiv yaratmaq üçün də istifadə edilə bilər.

100. İctimai Sektor təşkilatları ictimai maraqlarla fəaliyyət göstərən könüllü və məcburi proqramlara əsasən natural xidmətlərin qəbul edicisi ola bilər. Məsələn:

(a) Digər hökumətlərdən və yaxud beynəlxalq təşkilatlardan gələn texniki yardım;

- (b) Hüquq pozuntusu və cinayətdə ittiham olunmuş şəxslərdən İctimai Sektor təşkilatı üçün ümumi xidmət göstərmələri tələb oluna bilər;
- (c) Dövlət xəstəxanaları könüllü xidmət qəbul edə bilər;
- (d) Dövlət orta məktəbi müəllim köməkçisi və ya idarə heyətinin üzvü kimi valideynlərdən könüllü xidmət qəbul edə bilər; və
- (e) Yerli orqanlar könüllü yanğınsöndürənlərin xidmətini qəbul edə bilər.

101. Bəzi natural xidmətlər aktiv anlayışına cavab vermir, çünki təşkilat göstərilən xidmətlər üzərində kifayət qədər nəzarətə malik deyil. Digər hallarda təşkilatın natural xidmətlər üzərində nəzarəti ola bilər, lakin onları etibarlı şəkildə qiymətləndirməyə də bilər və beləliklə, onlar aktiv kimi tanınma meyarını təmin edə bilmir. Təşkilatlar, əks halda milli və beynəlxalq bazarda tam mövcud olan müəyyən peşəkar və ya natural xidmətlərin ədalətli dəyərini qiymətləndirə bilər. 100-cü maddədə göstərilən natural xidmət növlərinin ədalətli dəyərini qiymətləndirən zaman, təşkilat nəticəyə gələ bilər ki, xidmətlərin dəyəri əhəmiyyətli deyil. Bir çox hallarda natural xidmətlər az və yaxud heç təcrübəsi olmayan şəxslər tərəfindən göstərilir və təşkilatın natural xidmətləri olmadığı surətdə əldə etməli olduğu xidmətlərdən əsaslı surətdə fərqlənir.

102. Xidmətlər üzərində nəzarət və xidmətlərin ədalətli dəyərinin qiymətləndirilməsi də daxil olmaqla natural xidmətləri əhatə edən bir çox qeyri-müəyyənliklər səbəbindən bu Standart natural xidmətlərin tanınmasını tələb etmir. Lakin 108-ci maddə hesabat dövründə natural xidmətlərin növünün və təbiətinin açıqlanmasını təşviq edir. Açıqlamalara gəlincə, natural xidmətlərlə bağlı açıqlamalar onlar mövcud olduğu halda hazırlanır. Bəzi İctimai Sektor üçün könüllülər tərəfindən göstərilən xidmətlər həcmcə əhəmiyyətli deyil, lakin təbiətinə görə əhəmiyyətli ola bilər.

103. Natural xidmətlərə müraciət etməklə uçot siyasəti hazırlayarkən, müxtəlif amillər, o cümlədən həmin natural xidmətlərin maliyyə vəziyyətinə, maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə və təşkilatın pul vəsaitlərinin hərəkətinə təsirləri nəzərə alınmalıdır. Öz məqsədlərini qarşılamaq üçün təşkilatın natural xidmətlər sinfindən asılı olduğu dərəcə təşkilatın aktivlərin tanınması ilə bağlı hazırladığı uçot siyasətinə təsir edə bilər. Məsələn, öz məqsədlərini qarşılamaq üçün təşkilatın natural xidmətlər sinfindən asılı olan təşkilat, böyük ehtimalla, aktiv anlayışına cavab verən və tanınma meyarını təmin edən həmin natural xidmətləri tanıya bilər. Natural xidmətlər sinfinin tanınıb-tanınmamağını müəyyən edərkən oxşar mühitdə fəaliyyət göstərən oxşar müəssisələrin təcrübəsi də nəzərdən keçirilməlidir.

Şifahi Öhdəliklər

104. Şifahi öhdəliklər aktivlərin qəbul edən təşkilata köçürülməsi ilə bağlı icrası icbari olmayan öhdəliklərdir. Şifahi öhdəliklər aktiv anlayışına cavab vermir, çünki qəbul edən təşkilat köçürmə edən girov qoyulan maddədə təcəssüm etdirilən gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialına çıxışına nəzarət edə bilmir. Təşkilatlar şifahi öhdəlik formasında olan maddələri aktiv və ya gəlir kimi tanımır. Əgər şifahi öhdəlik formasında olan maddə növbəti dəfə təşkilata köçürülürsə, o, yuxarıda qeyd olunmuş 93-97-ci maddələrə uyğun olaraq hədiyyə və ya ianə kimi tanınır. Şifahi öhdəliklər açıqlamaya

İctimai Sektor üçün 19N⁹li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tələblərinə əsasən şərti aktivlər kimi zəmanət verə bilər.

Avans köçürmə daxilolmaları

105. Təşkilat köçürmə müqavilələri icbari olmazdan əvvəl resursları qəbul edərsə, resurslar aktiv anlayışına cavab verdikdə və aktiv kimi tanınma meyarını təmin etdikdə aktiv kimi tanınır. Əgər köçürmə müqaviləsi hələ icbari deyilsə, təşkilat həmçinin avans daxilolma öhdəliyini də tanımalıdır. Köçürmələr üzrə avans daxilolmaları digər avans daxilolmalarından əsaslı olaraq fərqlənmir, bu səbəbdən öhdəlik köçürmə müqaviləsini icbari edən hadisənin baş verməsinə və müqaviləyə əsasən bütün digər şərtlər yerinə yetirilənə qədər tanınır. Hadisə baş verdikdə və müqaviləyə əsasən bütün digər şərtlər yerinə yetirildikdə, öhdəlik ləğv edilir və aktiv tanınır.

Güzəştli kreditlər

105A. Güzəştli kreditlər təşkilat tərəfindən aşağı bazar qiymətləri ilə əldə edilmiş kreditlərdir. Hər hansı bir faiz ödənişi ilə birgə kreditin ödənilməli olan hissəsi mübadilə əməliyyatıdır və İctimai Sektor üçün 29N⁹li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına (Maliyyə Alətləri: "Tanıma və Qiymətləndirmə") uyğun olaraq uçota alınır. Təşkilat sövdələşmə qiyməti (kredit gəliri) və kreditin ilkin tanınma üzrə ədalətli dəyəri (bax: İctimai Sektor üçün 29N⁹li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına) arasında hər hansı fərqi bu Standarta uyğun uçota alınmalı olan qeyri-kommersiya gəliri olub-olmadığını nəzərə alır.

105B. Təşkilat sövdələşmə qiyməti (kredit gəliri) və kreditin ilkin tanınma üzrə ədalətli dəyəri arasında fərqi qeyri-kommersiya gəliri olmadığını müəyyən edərsə, o, əgər cari öhdəlik varsa istisna olunmaqla (məsələn, qəbul edən tərəfindən köçürülmüş aktivlərə qoyulan xüsusi şərt cari öhdəliklə nəticələnir) fərqi gəlir kimi tanıyır. Cari öhdəlik mövcud olan zaman, o öhdəlik kimi tanınır. Təşkilat cari borcu təmin etdiyinə görə, öhdəlik azaldılır və gəlirin eyni məbləği tanınır.

Məlumatın açıqlanması

106. Təşkilat ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında ya ilk görünüşdə, ya da qeydlərdə bu məlumatları açıqlamalıdır:

(a) Əsas siniflər üzrə aşağıdakıları ayrıca göstərməklə hesabat dövründə tanınan qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlərin məbləğini:

(i) Vergilər, əsas vergi siniflərini ayrıca göstərməklə; və

(ii) Köçürmələr, köçürmə üzrə gəlirlərin əsas siniflərini ayrıca göstərməklə.

(b) Qeyri-kommersiya gəlirləri üzrə tanınan debitor borcların həcmi;

(c) Şəraitlə bağlı köçürülmüş aktivlər üzrə tanınan öhdəliklərin həcmi;

(c) Köçürülmüş aktivlər üzrə şəraitlə bağlı güzəştli kreditlər üzrə tanınan öhdəliklərin məbləğini;

- (d) Məhdudiyətlərlə bağlı tanınan aktivlərin məbləği və həmin məhdudiyətlərin təbiətini;
- (e) Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə avans daxilolmalarının mövcudluğu və məbləğini; və
- (f) Hər hansı bağışlanmış öhdəliklərin məbləğini.

107. Təşkilat ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarına qeydlərdə aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması üçün qəbul edilən uçot siyasətləri;
- (b) Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə əsas gəlir sinifləri üçün daxil olan resursların ədalətli dəyərinin qiymətləndirildiyi əsas;
- (c) Vergi tutulan hadisənin baş verdiyi dövr ərzində təşkilatın qiymətləndirə bilmədiyi vergitutma gəlirinin əsas sinifləri üçün verginin təbiəti haqqında informasiya; və
- (d) Qəbul edilmiş natural xidmətlərin əsas siniflərini ayrıca göstərməklə əsas miras, hədiyyə və ianə siniflərinin təbiəti və növləri;

108. Təşkilatlar, tanınmayanlar da daxil olmaqla əsas natural xidmətlər siniflərinin təbiətini və növünü açıqlamaq üçün təşviq olunurlar. Təşkilatın natural xidmətlər sinfindən asılı olduğu dərəcə onun həmin siniflərlə bağlı hazırladığı açıqlamalarını müəyyən etməlidir.

109. 106 və 107-ci maddələr tərəfindən tələb olunan açıqlamalar hesabat verən təşkilata və qərar qəbul etmək üçün faydalı olan informasiya təqdim etməli və təşkilatın ona həvalə olunan resurslar üçün hesabatlılığını göstərməli olan İctimai Sektor üçün 1NƏli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında təqdim olunmuş maliyyə hesabatının məqsədlərini müəyyənləşdirməyə yardım edir.

110. Əsas gəlir sinifləri üzrə açıqlama istifadəçilərə təşkilatın xüsusi gəlir axınına təsiri haqqında məlumatlı mühakimələr hazırlamağa yardım edir.

111. Şərait və məhdudiyətlər aktivlərin istifadəsinə, təşkilatın əməliyyatlarına təsir göstərən məhdudiyətlər qoyur. (a) şəraitlə bağlı tanınan öhdəliklərin məbləğlərinin və (b) məhdudiyətlərlə bağlı aktivlərin məbləğinin açıqlanması istifadəçilərə təşkilatın aktivlərdən öz planları çərçivəsində istifadə etmə bacarığı haqqında mülahizə hazırlamaqda yardım edir. Təşkilatlar 106(c) maddəsinin tələbi ilə açıqlanmalı olan informasiyanı siniflərə ayırmaq üçün təşviq edirlər.

112. Maddə 106(e) Təşkilatlardan qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə avans daxilolmalarının mövcudluğunu açıqlamalarını tələb edir. Belə öhdəliklər Təşkilatın, vergi tutulan hadisə baş verməzsə və ya müqavilə məcburi olmazsa, gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialını ianə verməli olduğu riskini yaradır. Bu avans daxilolmaları

istifadəçilərə təşkilatın gələcək gəliri və xalis aktivinin vəziyyəti haqqında mülahizələr hazırlamağa yardım edir.

113. 68-ci maddədə qeyd edildiyi kimi, bir çox hallarda, təşkilat vergi tutma əməliyyatlarından yaranan aktiv və gəliri, məsələn, statistik modellərdən istifadə etməklə etibarlı şəkildə qiymətləndirməlidir. Lakin təşkilat aktiv və gəlirləri vergi tutulan hadisə baş verəndən sonra bir və ya bir neçə hesabat dövrü keçənə qədər etibarlı şəkildə qiymətləndirə bilmədiyi istisna hallar da ola bilər. Belə hallarda təşkilat etibarlı şəkildə qiymətləndirə bilmədiyi və buna görə də vergi tutulan hadisənin baş verdiyi hesabat dövrü ərzində tanınan əsas vergitutma siniflərinin təbiəti haqqında açıqlama hazırlamalıdır. Bu açıqlamalar istifadəçiyə təşkilatın gələcək gəliri və xalis aktivinin vəziyyəti haqqında məlumatlı mülahizələr hazırlamağa yardım edir.

114. 107(d) maddəsi təşkilatlardan qəbul etdiyi əsas hədiyyə, ianə və miras siniflərinin təbiəti və növü haqqında açıqlama hazırlamağı tələb edir. Resurs daxilolmaları köçürmə edən təşkilatı belə resurs mənbələrinin gələcək dövrlərdə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişə biləcəyi riskə məruz qoyan planı ilə qəbul edilir. Belə açıqlamalar istifadəçilərə təşkilatın gələcək gəliri və xalis aktivinin vəziyyəti haqqında əsaslı mülahizələr hazırlamağa yardım edir.

115. Natural xidmətlərin aktiv anlayışına cavab verdiyi və aktiv kimi tanınma meyarını təmin etdiyi hallarda, təşkilatlar bu natural xidmətləri tanımağı və onları ədalətli dəyərlə qiymətləndirməyi seçə bilərlər. 108-ci maddə təşkilatı qəbul edilmiş bütün tanınan və ya tanınmayan natural xidmətlərin təbiəti və növü haqqında açıqlama hazırlamağa təşviq edir. Belə açıqlamalar istifadəçilərə (a) hesabat dövründə təşkilatın məqsədlərinə nail olmaq üçün belə xidmətlər tərəfindən edilən ayrılma və (b) təşkilatın öz məqsədlərinə gələcəkdə nail olmaq üçün belə xidmətlərdən olan asılılığı haqqında əsaslı mülahizələr hazırlamağa yardım edir.

Keçid müddəaları

116. (çıxarılmışdır)

117. (çıxarılmışdır)

118. (çıxarılmışdır)

119. (çıxarılmışdır)

120. (çıxarılmışdır)

121. (çıxarılmışdır)

122. (çıxarılmışdır)

123. (çıxarılmışdır)

Qüvvəyə minmə tarixi

124. Təşkilat bu Standartı 2008-cı il İyunun 30-a yaxud ondan sonrakı dövrü əhatə edən illik Maliyyə Hesabatlarına tətbiq etməlidir. Erkən tətbiq təşviq edilir. Əgər təşkilat bu Standartı 2008-cı il İyunun 30-dan əvvəl başlayan dövr üçün tətbiq edirsə, həmin faktı açıqlamalıdır.

124A. İctimai Sektor üçün 28N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı 37-ci maddəyə dəyişiklik edib. Təşkilat 2013-cü il Yanvarın 1-i və ondan sonrakı dövrü əhatə edən illik maliyyə hesabatları üçün dəyişikliyi tətbiq etməlidir. Əgər təşkilat İctimai Sektor üçün 28N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını 2013-cü il Yanvarın 1-dən əvvəl başlayan dövr üçün tətbiq edirsə, dəyişikliklər də həmçinin həmin erkən dövr üçün tətbiq olunmalıdır.

124B. İctimai Sektor üçün 29N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı 5, 10, 87 və 106-cı maddələrə dəyişiklik edib və 105A və 105B maddələrini əlavə edib. Təşkilat 2013-cü il Yanvarın 1-i və ondan sonrakı dövrü əhatə edən illik maliyyə hesabatları üçün dəyişikliyi tətbiq etməlidir. Əgər təşkilat İctimai Sektor üçün 29N^öli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını 2013-cü il Yanvarın 1-dən əvvəl başlayan dövr üçün tətbiq edirsə, dəyişikliklər də həmçinin həmin erkən dövr üçün tətbiq olunmalıdır.

125.

Təşkilat bu qüvvəyə minmə tarixindən sonrakı maliyyə hesabatı məqsədləri üçün İSMUBS 33-də verilmiş mühasibatın hesablama metodunu qəbul etdikdə, bu Standart hesablama metodunun qəbul edilmə tarixini və ya bu tarixdən sonrakı dövrlərini əhatə edən təşkilatın illik maliyyə hesabatlarına tətbiq olunur.

125A. 2015-ci ilin yanvar ayında dərc olunmuş İSMUBS 33 sayəsində 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123 və 125-ci maddələrə düzəliş edildi. Təşkilat bu dəyişiklikləri 1 yanvar 2017 tarixindən sonra başlayan dövrlər üçün maliyyə hesabatlarında tətbiq etməlidir. Erkən tətbiqetməyə icazə verilir. Əgər təşkilat İSMUBS 33-ü 1 yanvar 2017-dən öncə tətbiq edirsə, o bu dəyişiklikləri də eyni dövrdə tətbiq etməlidir.

İzahlar və şərhlər

Tətbiq üzrə Göstəriş

Bu təlimat İctimai Sektor üçün 23 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tərkib hissəsi olmayıb, yalnız ona əlavə kimi verilmişdir.

Qeyri-kommersiya **əməliyyatları** üzrə **gəlirin qiymətləndirilməsi, tanınması və açıqlanması**

Gəlir vergisi (maddə 65)

TG1. Milli hökumət (hesabat verən Təşkilat) ölkə daxilində əldə edilmiş şəxsi gəlirə 25% vergi təyin edir. İş verənlərdən əmək haqlarından vergiləri tutmaq və onları aylıq əsas üzrə göndərmək tələb olunur. Əhəmiyyətli dərəcədə qeyri-maaş gəliri (məsələn, investisiya) olan fiziki şəxslərdən rüblük hesablanmış verginin ödənməsi tələb olunur. Bundan əlavə, fiziki şəxslər vergi tutma idarəsi ilə birgə vergi ilindən (təqvim ili) sonrakı ilin Aprel ayının 15-nə vergi bəyannaməsi təqdim etməlidir və həmin dövrdə borclu qalmış vergini (və ya ödəmə iddiası) ödəməlidirlər. Hökumətin hesabat dövrü İyunun 30-da bitir.

TG2. Hökumət resursa - əldə edilməli olan gəlir vergisinə - o zaman nəzarət edir ki, vergi ödəyicisinin vergi qoyulan gəlirini əldə etdiyi vergi tutulan hadisə baş versin. Hesabat dövrünün sonunda, təşkilat etibarlı şəkildə qiymətləndirə bildiyi dövrdə əldə edilmiş gəlir üzrə şəxsi gəlir vergisi ilə bağlı aktiv və gəlirləri tanıyır.

Aktiv və gəlirlər həmçinin əvvəlki dövrlərdə əldə edilmiş, lakin cari hesabat dövrünə qədər aktiv anlayışına cavab verməyən və ya aktiv kimi tanınma meyarını təmin etməyən, gəlir üzrə gəlir vergisi ilə bağlı tanınmalıdır.

Vergitutma gəlirinin qiymətləndirilməsi (maddələr: 67–70)

TG3. Milli hökumət (hesabat verən Təşkilat) öz qanunvericiliyi daxilində gəlir əldə edən bütün şəxslərin şəxsi gəliri üzrə gəlir vergisini yığır. Vergi, cari hesabat dövründən öncə təxminən 70 ilə yığılmış ilk vergi idi və vergitutma statistikasını bütün 70 illik dövr üçün mövcuddur. Vergi ili və hesabat dövrü Yanvarın 1-dən Dekabrın 31-nə kimidir. Vergi ödəyiciləri hər il Aprelin 30-a kimi vergi bəyannamələri hazırlamalı və İyunun 30-a kimi ödənilməmiş vergiləri ödəməlidir. Qanunvericilik hökumətdən audit aparılmış konsolidə edilmiş ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarını Martın 31-dən gec olmayaraq təqdim etməyi tələb edir.

TG4. Gəlir vergisi üzrə gəlirlər vergi tutulan gəlir əldə edilən vergi tutma hadisəsi baş verən hesabat dövründə tanınmalıdır. Vergi administrasiyası sistemi hökumətə onun ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının çıxmasından sonrakı dövrə qədər əldə edilməli olan gəlir vergisini birbaşa qiymətləndirməsinə icazə verməməsi səbəbindən, hökumət vergitutma gəlirindən əldə edilməli olan mənfəəti dolayı yolla qiymətləndirmək üçün model hazırlayır. Hökumət etibarlı model hazırlamaq üçün, digər müşahidə oluna bilən

hadisələrlə müqayisə etdiyi, özünün vergitutma statistikasında olan, keçmiş gəlir vergisi toplama məlumatlarından istifadə edir. Digər hadisəyə ümumi daxili məhsul kimi digər iqtisadi statistikalar, maliyyə hadisələri, məsələn, işəgötürən tərəfindən çıxılmış gəlir vergisinin qismən ödənilməsi, satış üzrə vergi yığımları (əgər o bu cür vergi yığırsa) və mərkəzi bank tərəfindən toplanmış bank statistikaları aid ola bilər. Bu hökumət modelin hazırlanmasında ekonometriklərin köməyini də cəlb edə bilər və xarici auditor beynəlxalq və milli audit standartlarına uyğun olaraq modelin etibarlılığını yoxlayır.

TG5. Bu model hesabat verən Təşkilata öz payına düşən, dövr ərzində ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında tanınan və açıqlanan aktiv və gəlirləri etibarlı şəkildə qiymətləndirməyə imkan verir. Ümumi təyinatlı maliyyə hesabatları üçün olan qeydlər mənfəət vergisi gəlirinin qiymətləndirilməsi də daxil olmaqla uçot siyasətlərini açıqlayır. Belə hallarda bir hesabat dövrü üçün vergi üzrə gəlir hesablamaları növbəti dövrdə yenidən nəzərdən keçirilə bilər. Hesablamalarda olan dəyişikliklər perspektivdə İctimai Sektor üçün 3№li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq tanınır.

Əlavə Dəyər Vergisi (maddə 65)

TG6. Milli hökumət (hesabat verən Təşkilat) bütün müəssisələrə əlavə dəyər vergisi (ƏDV) təyin edir. Vergi əlavə dəyərin 15 faizidir və satış vaxtında ticarətçilər tərəfindən müştərilərdən (vergi ödəyicilərindən) toplanır. Böyük və orta Müəssisələrdən vergi departamentinə elektron formada həftəlik ƏDV bəyannaməsi təqdim etmələri tələb olunur; lakin, kiçik müəssisələr rüblük ƏDV bəyannamələrini əl ilə təqdim edə bilərlər.

TG7. Hökumət resurslara – qəbul edilməli olan ƏDV – vergi tutulan fəaliyyətin həyata keçirilməsi olan, yəni hesabat dövrü ərzində əlavə dəyər mallarının və ya xidmətlərinin satışı olan vergi tutulan hadisənin baş verməsi zamanı nəzarət edir. Hökumət vergi tutulan fəaliyyətin baş verdiyi hesabat dövrünün və yaxud daha sonra qəbul edilməli olan vergini etibarlı şəkildə qiymətləndirə bildiyi dövrün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında olan aktiv və gəlirləri tanıyır. Bir çox hallarda təkrar vergitutma dövrü hesabat dövrü ilə üst-üstə düşməməlidir. Belə hallarda hesabat dövrü üçün gəlir vergisi hesablamaları növbəti dövrdə təkrar nəzərdən keçirilə bilər. Hesablamalarda olan dəyişikliklər perspektivdə İctimai Sektor üçün 3№li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq tanınır.

Mal və xidmət vergisi (maddə 65)

TG8. Milli hökumət (hesabat verən Təşkilat) mal və xidmətlərin satışına mal və xidmətlər vergisi təyin edir. Vergi, satılmış mal və xidmətlərin dəyərinin 10 faizidir. Əksər mal və xidmət satıcılarından həftəlik mal və xidmət vergisi bəyannamələrini elektron formada vergi departamentinə təqdim etmələri tələb olunur. Lakin kiçik müəssisələr rüblük mal və xidmət vergisi bəyannamələrini əl ilə təqdim edə bilərlər.

1 Bəzi qanunvericiliklər ƏDV və mal və xidmət vergisi terminlərini bir-biri ilə əvəz etməklə istifadə edirlər.

TG9. Hökumət resurslara – qəbul edilməli olan mal və xidmət vergisinə - hesabat dövrü ərzində vergi tutulan mal və xidmətlərin satışı olan vergi tutulan hadisənin baş verməsi zamanı nəzarət edir. Hökumət satış və alış baş verdiyi hesabat dövrünün və yaxud sonrakı dövrün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında olan aktiv və gəlirləri tanıyır, bir haldaki qəbul edilməli olan vergi hesabat dövrünün sonuna etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilmir.

Gömrük rüsumu (maddə 65)

TG10. Milli hökumət (hesabat verən Təşkilat) bütün mal idxalına gömrük rüsumu təyin edir. Rüsumlar idxal olan malların növlərindən asılı olaraq dəyişir və daxildə istehsal olunan malların pərakəndə bazarda daha ucuz olmasını təmin etmək üçün olan səviyyədə təyin edilir. İdxal olunmuş mallar idxalçı rüsumu ödəyəne qədər gömrük anbarında saxlanılır. İdxalçılardan gömrük departamenti üçün gömrük bəyannaməsi hazırlamaq və dərhal rüsumu ödəmək tələb olunur. Bir çox idxalçılar bu bəyannamələri mallar çatmazdan əvvəl elektron formada təqdim edirlər və mallar gəmidən və təyyarədən boşaldıldıqda, yaxud qatarlar və yüklər gömrük sərhəddini keçdikdə gömrük departamentinə elektron formada pul köçürmələri edirlər.

TG11. Hökumət resurslara – qəbul edilməli olan rüsum – o zaman nəzarət edir ki, malların gömrük sərhəddini keçdiyi zaman vergi tutulan hadisə baş versin. Hökumət, malların gömrük sərhəddini keçdiyi hesabat dövrünün və yaxud daha sonra qəbul edilməli olan vergini etibarlı şəkildə qiymətləndirə bildiyi dövrün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında olan aktiv və gəlirləri tanıyır.

Miras vergisi (maddə 65)

TG12. Milli hökumət (hesabat verən Təşkilat) 500000-dən çox ŞPV dəyəri olan bütün əmlaka 40 faizi miras vergisi təyin edir. Tibb işçiləri və dəfn təşkilatçılarından vergi departamentinə bütün hadisələr barədə məlumatlar bildirməlidir. Sonra qiymətləndirici verginin ödənilməli olub-olmadığını müəyyən etmək məqsədilə əmlakın aralıq qiymətləndirməsini həyata keçirməlidir. Əmlak icraçılarından vergi departamenti ilə birgə əmlakı qiymətləndirən və əmlakdan çətməli olan vergini müəyyənləşdirən əmlakın qeydiyyatına alınmasının hazırlanması tələb olunur. Vəsiyyətin təsdiq olunmuş surəti vergi ödənilənə qədər verilmir. Vərəsəlik hüququndan olan çətinliklər və tez-tez qiymətləndirmə şikayətləri səbəbindən əmlak məsələlərini qaydaya salmaq və vergiləri toplamaq orta hesabla 4 il çəkir.

TG13. Hökumət resurslara – qəbul edilməli olan miras vergilərinə - vergi tutulan mülkiyyəti olan şəxsin ölümü olan vergi tutulan hadisə baş verən zaman nəzarət edir. Hökumət şəxsin vəfat etdiyi hesabat dövrünün və yaxud daha sonra aktivi etibarlı şəkildə qiymətləndirə bildiyi dövrün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında olan aktiv və gəlirləri tanıyır.

Əmlak vergisi (maddə 65)

TG14. Yerli hökumət (hesabat verən Təşkilat) öz qanunvericiliyi çərçivəsində bütün mülkiyyətin qiymətləndirilmiş dəyərinin bir faizlik vergisini yığır. Hökumətin hesabat dövrü İyulun 1-dən İyunun 30-na qədərdir. Vergi İyul ayında mülkiyyət sahiblərinə göndərilmiş qiymətləndirilmə və Avqust ayının 31-nə kimi ödənilməli olan xəbərdarlığı ilə İyulun 31-də yığılır. Əgər vergilər həmin tarixə ödənilməyibsə, mülkiyyət sahibi hər ay ödənilməmiş məbləğin 3%-i məbləğində cərimə olunur. Vergi qanunu hökumətə qalan vergini yığmaq üçün əmlakı müsadirə etmək və satmaq hüququ verir.

IG15. Hökumət resurslara – qəbul edilməli olan əmlak vergisinə - İyulun 31-i – vergilərin yığıldığı tarixin keçməsi olan vergi tutulan hadisə baş verən zaman nəzarət edir. Hökumət müvafiq tarixə hesablanmış hesabat dövrünün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında olan aktiv və gəliri tanıyır.

Gəlir vergisinin avans daxilolmaları (maddə 66)

TG16. A hökuməti (hesabat verən Təşkilat) öz qanunvericiliyi çərçivəsində bütün rezidentlərdən gəlir vergisi yığır. Vergi dövrü və hesabat dövrü Yanvarın 1-dən Dekabrın 31-nə kimidir. Sərbəst çalışan vergi ödəyicilərindən ilin Dekabr ayının 24-nə kimi vergi ilinin başlanğıcını dərhal qabaqlamaqla hesablanmış illik gəlir vergisi ödəmək tələb olunur. Vergi qanununa görə ödəniş məbləği ən son tamamlanmış qiymətləndirilmə və əlavə olaraq vergi ödəyicisi Dekabrın 24-dən öncə daha aşağı məbləğin (vergi ödəyicisinin qiymətləndirməsi son ödəniş məbləğindən aşağı olacaqsə, cərimə tətbiq olunur) izahını təqdim edənə qədər onun 1/10 hissəsi əsasında təyin olunur. Vergi dövrünün sonundan sonra sərbəst çalışan vergi ödəyicisi onların vergi bəyannamələrini hazırlayır və ödəməni qəbul edir və ya hökumətə əlavə vergi ödəyir.

TG17. Dekabrın 24-nə kimi sərbəst çalışan vergi ödəyicilərindən qəbul edilən resurslar gələn il üçün alınmalı olan verginin avans daxilolmasıdır. Vergi tutulan hadisə başlamamış vergitutma dövründə olan gəlirin əldə edilməsidir. Hesabat verən Təşkilat aktivdə və öhdəlikdə olan artımı tanıyır (aktivdə - bankda pul vəsaitləri, öhdəlikdə - avans daxilolmalar).

Hökumətin Ümumi Təyinat üzrə Digər Səviyyəsi üçün subsidiya (maddələr:14–16,76)

TG18. Milli hökumət (köçürmə edən) sosial-iqtisadi cəhətdən geridə qalmış yerli orqana 10 mln ŞPV subsidiya ayırır. Yerli orqandan (hesabat verən Təşkilat) öz nizamnaməsinə əsasən müxtəlif sosial proqramlar həyata keçirmək tələb olunur: lakin onun bu proqramları yardım olmadan həyata keçirmək üçün kifayət qədər resursu yoxdur. Subsidiyaya heç bir şərt daxil edilməyib. Bütün yerli orqanlardan audit aparılmış ümumi təyinatlı maliyyə hesabatları hazırlamaq və təqdim etmək tələb olunur.

TG19. Bu subsidiyalara heç bir şərt daxil edilməyib və öhdəlik həyata keçirmələri mövcud deyil, buna görə də köçürmələr yerli hökumət tərəfindən qəbul edilən və ya

edilməli olan hesabat dövrünün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında aktiv və gəlir kimi tanınır.

Şərt anlayışını təmin etməyən şərtlərlə olan köçürmələr (maddə 20-25)

TG20. Milli hökumət sosial yaşayış standartı (mənzil təsərrüfatı) yaratmaqla məşğul olan dövlət təşkilatına aşağıdakı şərtlərlə 50 mln ŞPV vəsait köçürməsi edir:

(a) sosial yaşayış standartı - ehtiyatlarını planlaşdırılmış digər artımlardan başqa əlavə olaraq 1000 vahid artırır; və ya

(b) sosial yaşayış standartı - məqsədlərini dəstəkləmək üçün vəsait köçürməsində digər üsullardan istifadə edir.

Əgər bu şərtlərdən heç biri yerinə yetirilmirsə, qəbul edən təşkilat vəsaiti milli hökumətə qaytarmalıdır.

TG21. Sosial yaşayış standartı yaratmaqla məşğul olan dövlət təşkilatı aktivdə (vəsaitdə) və gəlirdə olan artımı 50 mln ŞPV məbləği ilə tanıyır. Köçürmə müqaviləsində olan şərtlər qəbul edən üzərində öhdəliyin icrasını təyin etməmək üçün geniş ifadə edilir – öhdəliyin icrası köçürülmə şərtləri tərəfindən deyil, təşkilatın tapşırığı ilə təyin edilir.

Dövlət Universitetinə məhdudiyyətlərlə olan köçürmələr (maddə: 19 və 76)

TG22. Milli hökumət (köçürmə edən) böyük şəhərdə olan torpağın 200 hektarını şəhərcik yaratmaq üçün universitetə (hesabat verən Təşkilata) köçürür. Köçürmə müqaviləsi müəyyənləşdirir ki, torpaq şəhərcik üçün istifadə edilməlidir, lakin bu məqsəd üçün istifadə olunmadığı halda geri qaytarılmalı olduğunu müəyyən etmir.

TG23. Universitet torpağı onun üzərində nəzarət əldə etdiyi hesabat dövrünün maliyyə vəziyyəti hesabatında aktiv kimi tanıyır. Torpaq İctimai Sektor üçün 17N⁹li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq ədalətli dəyəri ilə tanınmalıdır. Məhdudiyyət öhdəlik anlayışına cavab vermir və ya öhdəlik kimi tanınma meyarını təmin etmir. Bu səbəbdən universitet torpaqla bağlı gəliri torpağın aktiv kimi tanındığı hesabat dövrünün maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə dair hesabatda tanıyır.

Hökumətin digər səviyyəsi üçün şərtli subsidiya (maddələr: 17-18)

TG24. Milli hökumət (köçürmə edən) əyalət orqanına (hesabat verən Təşkilata) ictimai nəqliyyatı inkişaf etdirmək və istismar etmək üçün istifadə etmək məqsədilə 10 mln ŞPV subsidiya ayırır. Xüsusilə, pulun aşağıdakı kimi istifadə olunması tələb olunur: 40 faizi – mövcud olan dəmir yolunun və tramvay sisteminin müasirləşməsi üçün, 40 faizi – yeni dəmir yolu və tramvay sistemə və 20 faizi – vaqon parkının alışı və inkişafına. Subsidiya şərtlərinə əsasən, pul yalnız məqsədli şəkildə istifadə edilə bilər və əyalət orqanı audit aparılmış ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarına pulun necə istifadə edildiyi haqda ətraflı izahatla qeydlər daxil etməlidir. Müqavilə subsidiyanın cari ildə dəqiq müəyyən edilmiş formada istifadə edilməsini və ya milli hökumətə geri qaytarılmasını tələb edir.

TG25. Əyalət orqanı subsidiyanı aktiv kimi tanıyır. Əyalət orqanı həmçinin subsidiyaya aid edilmiş şərtlərlə bağlı öhdəlikləri də tanıyır. Əyalət şərtləri təmin etdiyi üçün, yəni təsdiq edilmiş xərclər hazırladığı üçün, o öhdəliyi azaldır və öhdəliyi yerinə yetirdiyi hesabat dövrünün maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə dair hesabatda gəliri tanıyır.

Tədqiqat subsidiyası (Mahiyyətə Birja Əməliyyatı) (maddə 8)

TG26. Tullantı məhsulları hazırlayan böyük korporasiya (köçürmə edən) dövlət universitetinə (hesabat verən Təşkilata) qrafitinin cəld şəkildə silinməsində müəyyən kimyəvi birləşmənin təsiri üzrə tədqiqat aparması üçün vəsait verir. Korporasiya şərt qoyur ki, tədqiqatın nəticələri ictimaiyyətə elan olunmazdan əvvəl onunla paylaşdırılmalıdır və onun həmin tərkib üzərinə patent qoymaq hüququ var.

TG27. Bu kommersion əməliyyatıdır. Subsidiya müqabilində universitet tədqiqat xidmətləri və qeyri-maddi aktiv – tədqiqatın nəticələrindən mənfəət götürmə hüququ (gələcək iqtisadi səmərə) təqdim edir. İctimai Sektor üçün 9N^oli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı və İctimai Sektor üçün 31N^oli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı Qeyri-maddi aktivlər bu əməliyyata tətbiq edilir.

Borcun bağışlanması (maddələr: 84-87)

TG28. Milli hökumət (köçürmə edən) yerli hakimiyyət orqanına (hesabat verən Təşkilata) sutəmizləyici stansiya tikmək üçün 20 mln ŞPV borc verib. Siyasətdə baş verən dəyişiklikdən sonra milli hökumət borcu bağışlamağı qərara alır. Borcun bağışlanmasına heç bir şərt daxil edilməyib. Milli hökumət yerli hakimiyyət orqanını öz qərarı haqqında yazılı formada xəbərdar edir; o həmçinin bunun üzərinə borcun bağışlanmasına müvafiq izahatlar qeyd edilmiş kredit sənədləşməsinə də əlavə edir.

TG29. Yerli hakimiyyət orqanı milli hökumətdən bu qərarla əlaqədar məktubu və sənədləşməni əldə edən zaman kredit üzrə öhdəliyin tanınmasını dayandırır və öhdəliyin tanınmasının dayandırıldığı hesabat dövrünün maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə dair hesabatda olan gəliri tanıyır.

Mülkiyyətin Birja və Qeyri-Birja Komponentləri ilə alışı (maddələr 8-11, 39=41)

TG30. Dövlət məktəbi (hesabat verən Təşkilat) yerli hakimiyyət orqanından ədalətli dəyəri 100 000 ŞPV olan torpağı 50000 ŞPV qiymətinə alır. Hesabat verən Təşkilat qeyri-kommersion əməliyyatının iki komponenti–kommersion komponenti və qeyri-kommersion komponenti olduğu qərarına gəlir. Bir komponentə torpaqda 50000 ŞPV qiymətinə yarım payın alışı daxildir, digər komponent torpağın digər yarısını məktəbə transfer edən qeyri-kommersion komponentidir.

TG31. Onun, əməliyyatın baş verdiyi hesabat dövrünə olan ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında, dövlət məktəbi torpağı 100000 ŞPV dəyəri ilə (dəyəri – 50000 ŞPV və

köçürmə - 50000 ŞPV), vəsait aktivlərində 50000 ŞPV–lik azalmanı və qeyri-kommersiya əməliyyatı üzrə 50000 ŞPV-lik gəliri tanıyır (tanınan xalis aktivlərdə olan artımın ədalətli dəyəri).

Təklif edilmiş miras (maddələr 90-92)

TG32. Dövlət universitetinin 25 yaşlı yeni məzunu (köçürmə edən) öz vəsiyyətində universiteti (hesabat verən Təşkilat) başlıca benefisiar adlandırır. Bu universitetə bildirilir. Məzun evli deyil və uşağı yoxdur və 500000 ŞPV dəyərində olan əmlakı var.

TG33. Dövlət universiteti aktiv və gəlirləri vəsiyyətin hazırlandığı hesabat dövrü üçün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında tanımır. Miras üzrə baş verməyən keçmiş hadisə vəsiyyət edənin (köçürmə edənin) vəfatıdır.

İctimai vəd vermə — Dövlət Xəstəxanası üçün Televiziya müraciəti (maddə 104)

TG34. 20X5-ci il, İyunun 30-u axşam, yerli televiziya stansiyası dövlət xəstəxanası (hesabat verən təşkilat) üçün fəndreyzing üzrə müraciət edir. Xəstəxananın illik hesabat tarixi İyunun 30-dur. Televizor tamaşaçıları zəng etməklə və ya e-poçt göndərməklə müəyyən olunmuş məbləğlər üzrə ianələr göndərməyə vəd verir. Müraciətin sonunda 2 mln ŞPV vəd verilib. Vəd verilmiş ianələr vəd verənlər üçün məcburi deyil. Əvvəlki müraciətlərlə təcrübəyə əsasən vəd verilmiş ianələrin 75%-i yerinə yetiriləcək.

TG35. Dövlət xəstəxanası vədlərlə bağlı ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında heç bir məbləği tanımır. Təşkilat vədlə əlaqədar resurslara nəzarət etmir, çünki o, gözlənilən köçürmə edənlərin vəd edilmiş resursların iqtisadi səmərəsinə və xidmət potensialına çıxışını istisna edə və tənzimləyə bilmir; bu səbəbdən, o, ianə donor üzərində məcburi olana qədər aktiv və ya əlaqəli gəliri tanıya bilmir.

Cərimə (maddələr 88-89)

TG36. Böyük korporasiya çayı çirkləndirməkdə günahkar kimi tanınır. Cərimə kimi ondan çirklənməni təmizləmək və 50 mln ŞPV ödəmək tələb olunur. Şirkətin maliyyə vəziyyəti sağlamdır və o cəriməni ödəmək iqtidarındadır. Şirkət bildirib ki, o məhkəməyə müraciət etməyəcək.

TG37. Hökumət (hesabat verən Təşkilat) cərimənin təyin edildiyi hesabat dövrü üçün ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında debitor borcunu və 50 mln ŞPV –lik gəliri tanıyır.

Tanınan xarici yardım (maddələr 76-82)

TG38. A milli hökuməti (hesabat verən Təşkilat) B Milli hökuməti ilə iki illik dövr ərzində A hökumətini səhiyyə məqsədlərini dəstəkləmək üçün subsidiyalarla təmin etmək məqsədi daşıyan xarici yardım müqaviləsi bağlayır. Xarici yardım müqaviləsi hər iki tərəf

üçün məcburidir. Müqavilə A hökumətinin qəbul etməli olduğu yardımın təfsilatını müəyyənləşdirir. A hökuməti yardımın ədalətli dəyərini 5 mln ŞPV kimi qiymətləndirir.

TG39. Xarici yardım müqaviləsi məcburi olduqda, A Milli Hökuməti aktivi (debitor borcunu) və gəliri 5 mln ŞPV məbləğində tanıyır. Müqavilə məcburi olduqda resurslar aktiv anlayışına cavab verir və tanınma meyarını təmin edir. Bu müqaviləyə daxil edilmiş təşkilatlardan öhdəliyi tanımağı tələb edən heç bir şərt mövcud deyil.

Yardım Agentliyinin gəliri (maddələr 76, 93-97)

TG40. Green-Aid Agentliyi hökumətlər qrupundan gələn maliyyələşməni nəzərə alır. Hökumətlər Green Aid Agentliyinin hər hökumətin maliyyələşdirməli olduğu təsdiqlənmiş büdcəsinin faiz nisbətini müəyyənləşdirən rəsmi müqavilə imzalayıblar. Green-Aid Agentliyi vəsaitləri yalnız büdcə ili (onların ayrıldığı müddət) üzrə xərclərinə cavab vermək məqsədilə istifadə edə bilər. Green-Aid Agentliyinin maliyyə ili Yanvarın 1-dən başlayır. Green-Aid Agentliyinin büdcəsi ötən ilin Oktyabrında təsdiq edilir və hesabatlar büdcənin təsdiq olunmasından 10 gün sonra ayrı-ayrı hökumətlərə poçt vasitəsilə göndərilir. Bəzi hökumətlər maliyyə ilinin başlamasından öncə, bəziləri isə maliyyə ili müddətində ödəyir. Lakin keçmiş təcrübəyə əsaslanaraq bəzi hökumətlərin nə maliyyə ili ərzində, nə də gələcəkdə borclarını ödəmələri ehtimal edilmir.

TG41. 20X8 - Büdcə ilinə üçün məbləğ və ödəniş cədvəli aşağıdakı kimi təyin edilib:

	(ŞPV Milyon)
20X7-ci il, Oktyabrın 24-də təsdiq edilmiş büdcə	55
20X7-ci il, Noyabrın 4-də inkasso edilmiş məbləği	55
Dekabrın 31, 20X7-ci il tarixinə qəbul edilmiş köçürmələr	15
2018-ci ildə qəbul edilmiş köçürmələr	38
Dekabrın 31-nə kimi qəbul edilməyən və edilməsi ehtimal olunmayan məbləğ	2

TG42. 20X7-ci ildə, Green-Aid Agentliyi 20X8-ci il başlamazdan öncə qəbul edilmiş transferin məbləği üzrə 15 mln ŞPV-lik aktivi tanıyır, çünki o, transfer qəbul edildikdə və onun bank hesabına depozitə qoyulduqda aktivlər üzərində nəzarət edir. 15 mln ŞPV olan öhdəlik ekvivalenti, avans olaraq qəbul edilmiş gəlir tanınır.

TG43. 20X8-ci ildə, Green-Aid Agentliyi transferlər üzrə gəlirin 53 mln ŞPV-ni tanıyır. Ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarına olan qeydlərdə, o, açıqlayır ki, 55 mln ŞPV inkasso edilib və 2 mln ŞPV-lik şübhəli borclar üçün ayırmalar yaradılıb.

Gəlir kimi tanınmış natural mallar (maddələr 42, 93-97)

TG44. Köçürmə edən A hökumətinin hesabat verən İctimai Sektor təşkilatı - Aid Agency (Yardım Agentliyi) ilə, A hökumətinin Yardım Agentliyini vəd verdiyi maliyyə öhdəliyini yerinə yetirmək üçün düyü ilə təmin etmək üzrə razılaşması var. A hökumətinin öhdəliyi yerinə yetirmək üçün keçmiş fəaliyyətində olan müxtəlifliyə əsaslanaraq, Yardım

Agentliyi vəd verilmiş düyü qəbul edilməyə qədər, aktiv və gəlirin tanınmaması üzrə uçot siyasəti qəbul edib. A hökuməti Yardım Agentliyini 20X5-ci ildə 300 000 ŞPV ilə təmin edəcəyini söz verir. A hökuməti Yanvarın 12-si, 20X5-ci ildə Yardım Agentliyinə növbəti dəfə 1000 ton düyü transfer edir. Düyü transferi köçürmə edən limanlarının birində həyata keçirilir. A hökuməti ilə Yardım Agentliyi arasında maliyyələşmə üzrə müqavilənin təfərrüatlarına əsasən, 1000 ton düyünün transferi A hökumətinin 300 000 ŞPV-lik maliyyə öhdəliyini tamamilə yerinə yetirməsi üçün, düyü əvvəl razılaşdırılmış məbləğdə - hər ton üçün 300 ŞPV dəyərində qiymətləndirilir. 20X5-ci il Fevral və Mart aylarında, Yardım Agentliyi düyünü B və C xalqlarına aclıq çəkən əhalinin ehtiyacını təmin etmək üçün yerli bölüşdürmə orqanlarına verir.

TG45. 20X5-ci il, Yanvarın 12-si, 1000 ton düyünün bazar qiyməti A hökumətində 280 000 ŞPV, beynəlxalq əmtəə bazarında – 250 000 ŞPV, qəbul edən B xalqında – 340 000 ŞPV, qəbul edən C xalqında – 400 000 ŞPV olub.

TG46. İanə vaxtı düyünün ədalətli dəyəri Yardım Agentliyinin tanıdığı gəliri qiymətləndirmək üçün müəyyənləşdirilməlidir. Donor və Yardım Agentliyi arasında düyünün hər tonu üçün 300 ŞPV dəyərində qiymətləndirilməsinə icazə verən maliyyə üzrə razılaşma iki tərəfin məxfi razılaşmasından asılıdır və düyünün ədalətli dəyərini vacib olacaq şəkildə əks etdirmir. Hər iki tərəfin - Yardım Agentliyi və donor A hökumətinin düyünü dünya bazarından daha aşağı qiymətə - 250 000 ŞPV-yə almaq seçimi var. Ayrı-ayrı ölkələr üçün bazar qiymətləri ya ticarət əngəlləri, ya da qəbul edən ölkələrlə bağlı sət ərzaq qıtlığı səbəbindən müvəqqəti əyilmələr səbəbindən dəyişkən olur və mütəşəkkil bazarda ağıllı alıcı və ağıllı satıcı arasında transferi əks etdirməyə bilər. Bu səbəbdən, 250 000 ŞPV-lik dünya bazarı qiyməti ianə edilmiş düyü üçün ədalətli dəyərin ən etibarlı və müvafiq əks etdirilməsidir. Yardım Agentliyi İnc. aktivdə (düyü ehtiyatı) və 250 000 ŞPV-lik gəlirdə artımı transferin qəbul edildiyi il üzrə ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarında tanıyır.

Tanınmayan Natural Xidmətlərin Açıqlanması (Maddələr 98–102, 108)

TG47. Dövlət Xəstəxanasının (hesabat verən müəssisimə) uçot siyasətləri qəbul edilmiş könüllü xidmətləri onlar aktiv anlayışına cavab verən zaman və aktiv kimi tanınma meyarını təmin etdikdə aktiv və gəlir kimi tanınmalıdır. Xəstəxana könüllülərin xidmətini təşkil olunmuş proqram kimi qəbul edir. Proqramın əsas məqsədi könüllüləri xəstəxana mühitinə daxil etmək və tibb bacılığını peşə kimi təşviq etməkdir. Könüllülər ən azı 16 yaşında olmalıdır və onlardan ilkin olaraq hər həftə səhər və ya günorta növbəli 4 saatlıq iş olmaqla 6 aylıq öhdəlik tələb olunur. Hər könüllü üçün ilk növbə xəstəxananın məqsədini öyrənmə sessiyasından ibarətdir. Bir çox yerli ali məktəblər tələbələrə bu işi onların təhsil proqramının bir hissəsi kimi həyata keçirməyə icazə verir. Könüllülər qeydiyyatda olan tibb bacısının göstərişinə əsasən işləyirlər və xəstələrə baş çəkmək və xəstələrə göstərişlər verməklə qeyri-tibb bacılıq işlərini görürlər. Dövlət xəstəxanası könüllülərə heç nə ödəmir və xəstəxananın işçiləri könüllülər olmayanda onların işini görmür.

TG48. Xəstəxana könüllülərlə olan müqaviləni təhlil edir və bu nəticəyə gəlir ki, onun, yeni könüllünün ən azı ilk altı ayı üçün könüllü tərəfindən göstəriləcək xidməti üzərində aktivin nəzarəti anlayışını təmin etmək üçün kifayət qədər nəzarəti var. Xəstəxana həmçinin bu nəticəyə gəlir ki, o könüllüdən aktiv anlayışını təmin edən xidmət potensialı qəbul edir. Lakin, o nəticə çıxarır ki, könüllü tərəfindən göstərilən xidmətin ədalətli dəyərini etibarlı şəkildə qiymətləndirə bilmir, çünki həmin regionda nə digər xəstəxanada, nə də səhiyyə Təşkilatlarında ekvivalent ödənişli vəziyyət yoxdur. Xəstəxana könüllü tərəfindən göstərilən natural xidmətləri tanımır. Xəstəxana hesabat dövründə könüllü tərəfindən göstərilən xidmət saatlarının sayını və göstərilmiş xidmətlərin təsvirini açıqlayır.

Mülkiyyətçi tərəfindən ayırmalar (Maddələr 37-38)

TG49. 20X0-cu ildə, qonşu şəhərlər Alton, Berolini və Kadomi Üç Şəhər Elektrik Yaratma Xidməti (ÜŞEYX) (Tri-Cities Electricity Generating Service (TCEGS)) (hesabat verən Təşkilat) yaradır. ÜŞEYX – i quran nizamnamə şəhər özünü idarəetmə orqanları üzərində məcburidir və yalnız müqavilə tərəfindən dəyişiklik edilə bilən bərabər mülkiyyət hüququ verir. Şəhərlərin hər biri ÜŞEYX yaratmaq üçün 25 mln ŞPV ayırır. Bu ayırmalar mülkiyyətçilər tərəfindən ayırma anlayışını təmin edir, hansı ki, Təşkilat belə tanıyır. Nizamnamə həmçinin şəhərlərə onların mülkiyyət paylarına müvafiq olaraq ÜŞEYX-in məhsullarını almaq hüququ da verir. Alış qiyməti məhsulun tam xərclərinə bərabərdir. 20X9-cu ildə Berolini şəhəri şəhər daxilində şəhərin elektrik tələbatının iki dəfə artması ilə nəticələnəcək alüminium əritmə sobasının yaradılmasına icazə verir. Üç şəhər Berolinə əlavə generatorun tikintisini həyata keçirmək məqsədilə mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar həyata keçirməyə icazə vermək üçün ÜŞEYX nizamnaməsinə dəyişikliklər etməyə razılaşırlar. ÜŞEYX-in müstəqil qiymətləndirilməsindən sonra şəhərlər Berolinin 50 mln ŞPV mülkiyyətçilər tərəfindən ayırma qəbul edə bilməsi və Alton və Kadomi şəhərlərinin hər birində 25.05% pay qalmaqla öz payını 49.9%-ə artırma bilməsi barədə razılığa gəlirlər.

TG50. Nizamnamə üçün dəyişiklik məcburi olduqda, ÜŞEYX 50 mln ŞPV məbləğində aktivdə olan artımı (nağd və ya qəbul edilməli olan mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar) və 50 mln ŞPV-lik mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmaları tanımalıdır.

Öhdəliyi tanımağı tələb etməyən subsidiya müqaviləsi şərti (maddə 20-25)

TG51. A ölkəsinin Milli Park Departamenti (hesabat verən Təşkilat) B ölkəsinin ikitərəfli yardım agentliyindən 500 000 ŞPV məbləğində subsidiya qəbul edir. Subsidiya müqaviləsi şərt qoyur ki, subsidiya A ölkəsinin mövcud təbii qoruğunun meşələri qırılmış ərazisinin bərpa olunmasına sərf olunmalıdır, lakin əgər vəsait qeyd edilmiş məqsəd üçün istifadə edilmirsə, o, B ölkəsinə qaytarılmalıdır. Subsidiya müqaviləsinin şərtləri A ölkəsinin məhkəməsi və beynəlxalq ədalət məhkəmələri ilə həyata keçirilməlidir. Bu artıq 13-cü ildir ki, Milli Park Departamenti həmin köçürmə edəndən subsidiya qəbul edib. Əvvəlki illərdə subsidiya şərt qoyulmuş subsidiya kimi istifadə edilməyib, lakin milli parklara yaxın olan torpaqları parklara qatmaq məqsədilə almaq

üçün istifadə edilib. Milli Park Departamenti ötən 13 ildə meşələri qırılmış ərazilərdə heç bir bərpa işləri aparmayıb. B ölkəsinin ikitərəfli yardım agentliyi müqavilənin şərtlərinin pozulmasından xəbərdardır.

TG52. Milli Park Departamenti əməliyyatı təhlil edir və bu nəticəyə gəlir ki, iki tərəfli yardım agentliyi şərtləri keçmişdə yerinə yetirməməsi və nə vaxtsa edəcəyi barədə məlumat verməməsi səbəbindən subsidiya müqaviləsinin şərtlərini yerinə yetirməli olmasına baxmayaraq, şərtlər mahiyyət deyil, şərt formasına malikdir.

Milli Park Departamenti aktivdə olan artımı (bank vəsaiti) və subsidiya gəlirini tanıyır; öhdəliyi tanımır.

A Hökumətinin Maliyyə Hesabatlarında hazırlanmış Açıqlamalar (maddələr 106–108)

TG53. 20X12-ci il Dekabrın 31-də sona çatmış il üzrə, A Hökuməti ilk dəfə olaraq İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına əsasən maliyyə hesabatları hazırlayır və təqdim edir. O, öz maliyyə hesabatlarında aşağıdakıları açıqlayır:

Maliyyə Fəaliyyətinin nəticələrinə dair Hesabat

	20X2	20X1
	(CU',000)	(CU',000)
Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlir		
Vergi tutma gəliri		
Mənfəət vergisi gəliri (qeydlər: 4 və 8)	XXX	XXX
Mal və xidmətlər vergisi (qeyd: 5)	XXX	XXX
Əmlak Vergisi (qeydlər: 6 və 9)	XX	XX
Köçürmə üzrə gəlir		
Digər hökumətlərdən köçürmələr (qeyd: 7)	XXX	XXX
Hədiyyə, İanə və Natural Mallar (qeyd: 13)	X	X
Natural xidmətlər (qeydlər: 15 and 16)	X	X
Maliyyə Vəziyyəti haqqında hesabat		
Cari aktivlər		
Bankda pul vəsaitləri	XX	XX
Qəbul edilməli olan vergilər		
Qəbul edilməli olan Mal və Xidmət vergiləri (qeyd: 5)	XX	XX
Qəbul edilməli olan köçürmələr		
Digər Hökumətlərdən qəbul edilməli olan köçürmələr (qeyd: 7)	X	X
Uzun müddətli aktivlər		
Torpaq (qeyd: 11)	XXX	XXX
Tikili və avadanlıq (qeydlər: 12 və 14)	XX	XX
Cari öhdəliklər		
Köçürmə müqaviləsinə əsasən tanınmış öhdəliklər (qeyd: 10)	XX	XX
Avans daxilolmalar		
Vergilər	X	X

Köçürmələr
Maliyyə Hesabatları üçün Qeydlər

X

X

Uçot siyasətləri

Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlirin tanınması

1. Vergi tutma əməliyyatından yaranan aktivlər və gəlir İctimai Sektor üçün 23N⁹li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının (Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlir (Vergilər və köçürmələr)) tələblərinə əsasən tanınır. Lakin Hökumət həmin Standartda gəlir vergisi və əmlak vergisi ilə bağlı keçid müddəalarından istifadə edir. Gəlir vergisi və əmlak vergisindən başqa, vergi tutma əməliyyatı üzrə yaranan aktiv və gəlir, əgər aktivlər aktiv anlayışını təmin edirsə və aktiv kimi tanınma meyarına cavab verirsə, vergi tutulan hadisə baş verən dövrdə tanınır. Gəlir vergiləri və əmlak vergiləri vergitutma üzrə ödənişin qəbul edildiyi dövrdə tanınır (bax: qeydlər – 4 və 6).

2. Köçürmə əməliyyatları üzrə yaranan aktiv və gəlirlər köçürmə müqavilələri icbari olduğu dövrdə tanınır (bəzi natural xidmətlər üzrə müqavilələr istisna olmaqla). Hökumət yalnız təşkil olunmuş proqramın bir hissəsi kimi qəbul edilən və ədalətli dəyərini bazar normalarına istinad etməklə müəyyən edə bildiyi natural xidmətləri tanıyır. Digər natural xidmətlər tanınmır.

3. Köçürmə yerinə yetirilmədiyi halda köçürülmüş resursların geri qaytarılmasını tələb edən şərtlərdən asılı olduğu halda, Hökumət şərtlər yerinə yetirilənə qədər öhdəliyi tanıyır.

Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan gəlirin əsas siniflərinin qiymətləndirilməsi üçün əsas

Vergilər

4. Mənfəət vergisi gəliri hesabat dövründə qəbul edilən pul vəsaitləri və pul vəsaitləri ekvivalentlərinin nominal dəyəri ilə qiymətləndirilir. Hökumət hal-hazırda mənfəət vergisi gəlirini qiymətləndirmək üçün hesablama metodu üzrə statistik model hazırlayır. Bu model 19X2-ci ildə tərtib olunmuş vergitutma statistikasından və orta həftəlik qazanc, ümumi daxili məhsul və istehlakçı və istehsalçı qiymət indeksləri də daxil olmaqla digər statistik məlumatlardan istifadə edir. Hökumət proqnozlaşdırır ki, model onun mənfəət vergisi gəlirini Dekabrın 31-i, 20X4-cü ildə bitən hesabat dövrü üçün hesablama metodları üzrə etibarlı şəkildə qiymətləndirməsini təmin edəcək. Hökumət qəbul edilməli olan gəlir vergisi ilə bağlı heç bir məbləği tanımır.

5. Mal və xidmətlər vergisindən yığılan aktiv və gəlirlər, ilkin olaraq, hesabat dövrü ərzində hökumət üçün yığılan aktivlərin (başlıca olaraq pul vəsaitləri, pul vəsaitləri ekvivalentləri və qəbul edilməli olan mal və xidmət vergiləri) ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir. Məlumat vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim olunmuş mal və xidmət

vergiləri bəyannamələrindən və hökumətə ödənmək üçün hesablanmış digər məbləğlərdən toplanır. Vergi ödəyiciləri 20X0-cu ildə yaradılmış elektron bəyannamə sistemindən istifadə edərək yüksək uyğunluq dərəcəsinə və zəif səhv dərəcəsinə malikdir. Yüksək uyğunluq dərəcəsi və zəif səhv dərəcəsi Hökumətə vergilərdən toplanan gəliri qiymətləndirmək üçün etibarlı statistik model hazırlamağa şərait yaradır. Qəbul edilməli olan mal və xidmət vergiləri ümitsiz borclar üçün qiymətləndirilmiş öhdəliklər olmadan hesabat dövrünə (Dekabrın 31, 20X2-ci ilə ödənilməmiş qalan dövr) aid vergilərin ödənilməli olan məbləğinin hesablanmasıdır.

6. 40%-lik əmlak vergisi bütün miras üzrə yığılır; lakin hər əmlakın ilk 400 000 ŞPV-i vergidən azad olunur. Əmlak vergilərindən əmələ gələn aktiv və gəlirlər hesabat dövründə qəbul edilən pul vəsaitlərinin nominal dəyəri ilə və ya hesabat dövründə qəbul olunmuş aktivin əldə edilmə tarixinə olan ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir. Bu ədalətli dəyər bazar qiymətləndirmələrinə istinad etməklə və ya qiymətləndirmə ixtisasının üzvü tərəfindən müstəqil qiymətləndirilmə ilə müəyyən olunur.

Köçürmə üzrə gəlir

7. Köçürmənin nəticəsində tanınan aktivlər və gəlir tanınma tarixində tanınmış aktivlərin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir. Monetar aktivlər pulun zaman dəyəri əhəmiyyətli olana qədər (cari dəyər istifadə olunduğu, aktivin saxlanması ilə bağlı riskləri əks etdirən diskont (uçot) dərəcəsi istifadə edilməsi hesablanan hal) onların nominal dəyəri ilə qiymətləndirilir. Qeyri-monetar aktivlər onların müşahidə edilə bilən bazar qiymətləndirmələrinə istinad etməklə və ya qiymətləndirmə ixtisasının üzvü tərəfindən müstəqil qiymətləndirilmə ilə müəyyən edilən ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir. Debitor borcları məcburi müqavilə qanunvericiliklə müəyyən olunduğu, lakin pul vəsaitləri və digər aktivlərin qəbul edilmədiyi zaman tanınır.

Vergi tutulan hadisənin baş verdiyi dövrdə etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilməyən vergilər

8. Hökumət bütün vergi ödəyicilərinin, bütün vergi ödəyicilərinin mənfəət əldə etdikləri dövrdə vergitutma gəlirini dolayı yolla qiymətləndirmək üçün model hazırlamaq məqsədi ilə, mənfəət əldə etdikləri və bu səbəbdən İctimai Sektor üçün 23N^oli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının (Qeyri-kommersiya əməliyyatları üzrə gəlir (Vergilər və köçürmələr)) keçid müddəələrindən istifadə etdikləri dövr ərzində gəlir vergisindən yaranan aktivləri bilavasitə qiymətləndirməyə qadir deyil. Hökumət hesablayır ki, o, Dekabrın 31-i, 20X4-cü ildə sona çatan hesabat dövrü üçün, gəlir vergisini modeldən istifadə etməklə hesablama metodu üzrə etibarlı şəkildə qiymətləndirə bilər.

9. Əmlak vergiləri ilə bağlı, qanunla yüksək dərəcə qeyri-uyğunsuzluq səbəbindən, hökumət vergi tutulan mülkiyyətə sahib olan şəxsin vəfat etdiyi dövrdə toplanan aktiv və gəlirlərin məbləğini qiymətləndirə bilmir. Bu səbəbdən hökumət vergi üzrə ödənişi qəbul edən zaman əmlak vergisini tanıyır. Vergi idarəsi vergi tutulan hadisənin baş

verdiyi ildə gəliri və qəbul edilməli olan aktivi qiymətləndirmənin etibarlı metodunu hazırlamaq üzrə işləri davam etdirir.

Köçürmələrlə bağlı tanınan öhdəliklər

10. 20X2-ci il Dekabrın 31-də, Hökumət dövlət xəstəxanası tikmək şərti ilə ona köçürülmüş XX 000 ŞPV olan öhdəliyi tanıyıb. Dekabrın 31-nə Hökumət nağd ödəniş qəbul edib, lakin inşaat üzrə tenderin 20X2-ci il, Noyabrın 30-na nəzərdə tutulmağına baxmayaraq, xəstəxananın tikintisi hələ başlamayıb.

Məhdudiyətli aktivlər

11. Ədalətli dəyəri XX 000 ŞPV olan torpaq 20X2-ci ildə dövlət səhiyyə məqsədləri üçün istifadə edilməsi və 50 il müddətində satılmaması haqda məhdudiyətlə ianə edilib. Torpaq köçürmə edən tərəfindən onun köçürülməsindən öncə dövlət hərəracında əldə edilib və hərərac qiyməti ədalətli dəyərdir.

12. Tikili və avadanlığa 19X2-ci ildə dövlət tərəfindən nəzarət edilən incəsənət qalereyasına ianə edilmiş rəsmi balans dəyəri olan XX 000 ŞPV məbləği daxildir və məhdudiyətə müvafiq olaraq 40 il müddətində satıla bilməz. Rəsm əsəri onun ədalətli dəyəri müstəqil qiymətləndirmə tərəfindən müəyyən olunmuş il qiymətləndirilir.

Qəbul edilmiş mirasların, hədiyyələrin, ianələrin və natural xidmətlərin əsas sinfi

13. Köçürmələr hədiyyə, ianə və natural mallar şəklində– xüsusən də tibb və məktəb təchizatları (ehtiyatı), tibb və məktəb ləvazimatları, incəsənət əsəri (avadanlıq kimi müəyyənləşdirilmiş) formasında qəbul edilir. Hədiyyə və ianələr başlıca olaraq xüsusi xeyriyyəçilərdən qəbul edilir. Hökumət tərəfindən nəzarət edilən xəstəxanalar, məktəblər və incəsənət qalereyaları bu aktivləri nəzarət onlara keçən zaman, adətən həmin nəzarət ya nağd, ya da tikili və avadanlıq resurslarının daxil olması üzərində olarkən tanıyır.

Hökumət bu köçürmələri, köçürmənin dəyərinin XX.000 ŞPV-ni ötmədiyi müddətdə cəlb olunmuş şərt və yaxud məhdudiyətlə qəbul etmir.

14. 20X2-ci il ərzində, C Hökuməti ilə xarici yardım müqaviləsinin hissəsi kimi ədalətli dəyəri XX.000 ŞPV-i olan kompüter avadanlığı Hökumətə ya təhsil idarəsi tərəfindən istifadə edilməsi, ya da C Hökumətinə geri qaytarılması şərti ilə verilib.

Natural Xidmətlər

15. Hökumət tərəfindən nəzarət edilən xəstəxana tibbi praktikant həkim tibb peşəsinin təşkil olunmuş proqramının hissəsi kimi tibbi natural xidmətlər qəbul edir. Bu natural xidmətlər maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə dair hesabatlarda tibb peşəsinin nəşr olunmuş ödəniş tarifinə istinad edilməklə müəyyən olunmuş ədalətli dəyərlə gəlir və xərc kimi tanınır.

16. Hökumət tərəfindən nəzarət edilən xəstəxana, məktəb və incəsənət qalereyaları da həmçinin könüllülərdən- incəsənət qalereyası bələdçiləri, müəllim yardımları və xəstəxanaya ziyarətçiləri üzrə bələdçilər üçün təşkil olunmuş proqramın hissəsi kimi dəstək qəbul edib. Bu könüllülər, bu təşkilatlara öz məqsədlərinə nail olmaqda qiymətli dəstək verirlər; lakin xidmətlər, yerli bazarlarda ekvivalent ödənişli vəziyyətlərin olmaması və könüllülərin olmaması nəticəsində xidmətlərin göstərilməməsi səbəbindən etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilmir. Hökumət bu xidmətləri maliyyə vəziyyəti haqqında və maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinə dair hesabatlarda tanımır.

Güzəştli kreditlər (maddələr: 105A və 105B)

TG54. Təşkilat növbəti 5 il ərzində 10 məktəb tikmək üçün çox tərəfli inkişaf agentliyindən 6 mln ŞPV dəyərində vəsait qəbul edir. Vəsait aşağıdakı şərtlərlə verilib:

Əgər məktəblər tikilsə, vəsaitin 1 mln ŞPV-i qaytarılmalı deyil.

5 mln ŞPV aşağıdakı kimi qaytarılmalıdır:

1-ci il: Qaytarılmalı olan kapitalın 0%-i (sıfır faizi)

2-ci il: Qaytarılmalı olan kapitalın 10%-i

3-cü il: Qaytarılmalı olan kapitalın 20%-i

4-cü il: Qaytarılmalı olan kapitalın 30%-i

5-ci il: Qaytarılmalı olan kapitalın 40%-i

Faiz, kredit dövr ərzində hər ilə 5%-lə yığılır (təqribi faiz illik olaraq vaxtı keçmiş kimiödənilir). Eyni kredit üzrə bazar faiz dərəcəsi 10%-dir.

Məktəblərin tikilmədiyi təqdirdə, ayrılmış vəsait donora geri qaytarılır (Güman ki, donor ərazidə effektiv monitoring sisteminə və hər hansı qaytarılmalı olan xərclənməmiş vəsaitin tələb edilməsi üzrə keçmiş təcrübəyə malikdir).

Təşkilat kredit dövrü ərzində aşağıdakı məktəbləri tikib:

1-ci il: 1 məktəb tamamlanıb

2-ci il: 3 məktəb tamamlanıb

3-cü il: 5 məktəb tamamlanıb

4-cü il: 10 məktəb tamamlanıb

Təhlil

Təşkilat effektiv olaraq 1 mln ŞPV subsidiya və 5 mln ŞPV kredit alıb (Qeyd: Təşkilat 1 mln ŞPV-nin mahiyyətinin mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar yaxud gəlir olduğunu nəzərdən keçirə bilər; Bu nümunənin məqsədləri üçün güman ki, 1 mln ŞPV gəlirdir). O, həmçinin əlavə olaraq, məbləği 784 550 ŞPV olan subsidiya qəbul edib (5 mln ŞPV-lik kreditin gəliri ilə kreditin müqavilə üzrə nağd axınının 10%-lik müvafiq bazar faiz

dərəcəsiindən istifadə etməklə diskontlaşdırılmış dəyəri arasında fərq). 1 mln ŞPV-lik subsidiya və əlavə olaraq 784 550 ŞPV bu Standarta və müvafiq müqavilə üzrə faizlərlə və kapital ödənişlərlə birgə kredit İctimai Sektor üçün 29 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq uçota alınır.

1. İlkin tanınma üzrə təşkilat aşağıdakıları tanınmalıdır:

Dtr Bank	ŞPV6,000,000	
Kt Kredit		ŞPV4,215,450
Kt Öhdəlik		ŞPV1,784,550

2. 1-ci il: təşkilat aşağıdakıları tanınmalıdır:

Dt Öhdəlik	ŞPV178,455	
Kt Qeyri-kommersiya gəliri		ŞPV178,455

(1/10 məktəb tikilib 1,784,550 ŞPV)

(Qeyd: Faiz və kapitalın və faizlərin hesablanması üçün jurnal qeydləri bu nümunədə güzəştli kreditlərdən yaranan gəlirin tanınmasını aydınlaşdırmaq üçün nəzərdə tutulduğu kimi əks olunmayıb.

Müfəssəl misallar İctimai Sektor üçün 29 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı üçün Əyani Misallara daxil edilib.

3. 2-ci il: təşkilat aşağıdakıları tanınmalıdır (güman ki, təşkilat güzəştli krediti növbəti dəfə amortizasiya xərcləri ilə qiymətləndirir):

Dt Öhdəlik	ŞPV356,910	
Kt Qeyri-kommersiya gəliri		ŞPV356,910

3/10 məktəb tikilib 1,784,500 ŞPV –178,455 ŞPV artıq tanınıb)

4. 3-cü il: Təşkilat aşağıdakıları tanınmalıdır:

Dt Öhdəlik	ŞPV356,910	
Kt Qeyri-kommersiya gəliri		ŞPV356,910

(5/10 məktəb tikilib X 1,784,550 ŞPV –535,365 ŞPV artıq tanınıb)

5. 4-cü il: təşkilat aşağıdakıları tanınmalıdır:

Dt Öhdəlik	892,275 ŞPV	
Kt Qeyri-kommersiya gəliri		892,275 ŞPV

(Bütün məktəblər tikilib, 1,784,550 ŞPV – 892,275 ŞPV)

Əgər güzəştli kredit şərtsiz ayrılıbsa, təşkilat ilkin tanınma üzrə aşağıdakıları tanınmalıdır:

Dt Bank	6,000,000 ŞPV	
Kt Kredit		4,215,450 ŞPV
Kt Qeyri-kommersiya gəliri		1,784,550 ŞPV